

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

**РОЗВИТОК СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В
УКРАЇНІ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти - перший (бакалаврський)

Виконала: студентка 4 курсу, групи 472-1
заочної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Маковей Марія Драгошівна
Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту
Саїнчук Наталія Валеріївна

*До захисту допущено на засіданні кафедри:
протокол № 11 від 29 травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ.....	6
1.1. Економічна сутність, необхідність та призначення споживчого банківського кредитування.....	6
1.2. Механізм надання споживчого банківського кредиту.....	14
1.3. Законодавчі засади функціонування споживчого банківського кредиту в Україні.....	19
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	24
2.1. Споживчі банківські кредити та їх місці в кредитному портфелі банку..	24
2.2. Аналіз споживчого банківського кредитування в сучасних умовах на прикладі АТ КБ «ПриватБанк».....	29
2.3. Методика оцінки банком кредитоспроможності потенційного позичальника.....	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	42
3.1. Проблеми споживчого банківського кредитування в сучасних умовах...42	
3.2. Перспективи розвитку споживчого банківського кредитування в Україні.....	47
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Споживче банківське кредитування в сучасних умовах розвитку відіграє важливу роль в національній економіці будь-якої країни, сприяє розвитку ринку споживчих товарів, вирішенню житлової проблеми, сприяє соціальній рівності між громадянами тощо. Споживче банківське кредитування має суттєвий вплив на реальний сектор економіки, сприяє будівництву, прискорює реалізацію вартісних споживчих товарів, стимулює розвиток суміжних галузей, допомагає у створенні нових робочих місць. Отже, споживче банківське кредитування відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, адже воно, функціонуючи на фінансовому ринку і об'єднуючи його з іншими ринками, сприяє капіталізації ресурсів.

Бурхливий розвиток, різноманітність форм і видів споживчого банківського кредиту свідчать про зацікавленість у ньому як одного із джерел високих прибутків з боку банківських установ, а також про постійний попит з боку громадян. Отже актуальними є дослідження розвитку банківського споживчого кредитування в Україні в сучасних умовах.

Питання розвитку споживчого банківського кредитування в Україні досліджувало багато вчених, це: Алескерова Ю.В. [2], Бондаренко Н. [3], Бондар О.П. [4], Вишнякова Ю.О. [9], Вовчак О. Д.[6], Гаврилко Т.О. [8], Ганзюк С.М. [9], Гасій О.В. [10], Дзюбенко А. Д. [2], Дзюблюк О.В. [13], Кремень В.М. [20], Кравченко М.О. [49], Лагутін В.Д. [21,], Соллоділова К.В. [44], Степура А.Т. [45] та ін. Проте, маючи значні наукові напрацювання, питання споживчого банківського кредитування не втратили своєї актуальності, тому що ще є невирішені питання, що перешкоджають розвитку споживчого кредитування.

Метою кваліфікаційної роботи стало розкриття теоретико-методологічних основ споживчого банківського кредитування та

обґрунтування перспектив розвитку споживчого банківського кредитування в сучасних умовах.

Для реалізації зазначеної мети були сформульовані наступні **завдання**:

- розкрити економічну сутність, необхідність та призначення споживчого банківського кредитування;
- дослідити механізм надання споживчого банківського кредиту;
- охарактеризувати законодавчі засади функціонування споживчого банківського кредиту в Україні;
- дослідити споживчі банківські кредити та їх місці в кредитному портфелі банку;
- проаналізувати споживче банківське кредитування в сучасних умовах на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»;
- розкрити методики оцінки банком кредитоспроможності потенційного позичальника;
- виявити проблеми споживчого банківського кредитування в сучасних умовах;
- обґрунтувати перспективи розвитку споживчого банківського кредитування в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної роботи процес організації споживчого банківського кредитування.

Предметом кваліфікаційної роботи теоретико-практичні основи організації споживчого банківського кредитування.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання, а саме: узагальнення - для розкриття економічної сутності споживчого банківського кредитування; індукції та дедукції – для пізнання основ формування процесу споживчого банківського кредитування; аналізу і синтезу, статистичний – використовувалися для виокремлення основних проблем і тенденцій розвитку споживчого банківського кредитування.

Інформаційна база: закони та нормативні акти НБУ та фахова література з питань споживчого банківського кредитування в Україні, Інтернет-ресурси, офіційні сайт НБУ та АТ КБ «ПриватБанк».

Структура кваліфікаційної роботи. Структурна побудова кваліфікаційної роботи включає вступ, три розділи, загальні висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи 60 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 14 таблиць, 4 рисунки. Список використаних джерел нараховує 53 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

1.1. Економічна сутність, необхідність та призначення споживчого банківського кредитування

Споживче банківське кредитування є найбільш поширеним в усіх країнах світу. Воно задовольняє потреби громадян, скориставшись цим видом кредиту населення може придбати собі той товар, який мали б змогу купити тільки у майбутньому, а можливо через дуже високу ціну ніколи не змогли б придбати взагалі. Споживчий банківський кредит вирівнює соціальну нерівновагу в суспільстві, адже майже кожний працюючий громадянин може отримати кредит.

Також споживче банківське кредитування впливає на національну економіку, тому що кредит сприяє збільшенню попиту, що полегшує процес реалізації товарів та в майбутньому одержання прибутку до бюджетів країни.

Сьогодні багато науковців вивчають сутність кредиту в цілому і споживчий банківський кредит як окрему його найпоширенішу і найскладнішу ланку. Проблеми і питання споживчого банківського кредиту висвітлювалися у працях провідних вітчизняних науковців. В фаховій та законодавчо-правовій нормі визначаються різні підходи до тлумачення цього поняття.

Для більш детального дослідження цього питання, розглянемо, як тлумачать це поняття чинне законодавство та вітчизняні вчені.

В Україні основними законодавчими актами, які регламентують правовідносини по споживчому банківському кредитуванню є наступні: Цивільний кодекс України [48], Закон України «Про банки і банківську діяльність» [26], Закон України «Про споживче кредитування» [27] та «Про захист прав споживачів» [28].

У Законі України «Про банки і банківську діяльність»: «це кредит, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [26].

У Закон України «Про споживче кредитування», від 15 листопада 2016 року № 1734-VIII: «це - грошові кошти, що надаються споживачу (позичальнику) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [27].

Згідно із статтею 1 Закону України «Про захист прав споживачів: «це кошти, які надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання продукції» [28]. Згідно цього закону забороняється видача споживчих банківських кредитів у іноземній валюті.

Отже ми бачимо, що трактування споживчого банківського кредитування, що зазначається в Законах України по своїй суті є однаковими.

Систематизуємо підходи до визначення «споживчий кредит» вітчизняними науковцями.

Відомий вітчизняний вчений Лагутін В.Д. визначає, що «споживчий кредит - це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг і який повертається в розстрочку» [21, с. 79].

Алескерова Ю. В. та Дзюбенко А. Д. стверджують, що «споживчий кредит будучи однією з високоприбуткових форм кредиту виконує функцію задоволення споживчих потреб населення різного характеру», тобто споживчий кредит допомагає вирівняти споживання різних за отримуваним доходом груп населення [2, с. 88].

Бондаренко Н. В. схиляється до думки, що «споживчий кредит – це «завжди невиробничий кредит, який береться позичальником для задоволення власних споживчих потреб, під відомий процент у тимчасове

користування при умові забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості» [3, с. 244].

Вовчак О. Д. та Антонюк О. І. відмічають, що споживчий банківський кредит слід визначати як «отримані фізичними особами від банків та небанківських фінансових установ грошові кошти у національній валюті для задоволення особистих потреб, що не пов'язані із їх підприємницькою діяльністю, на умовах поверненості, платності, забезпеченості та строковості» [5, с. 149].

Гаврилко Т.О. трактує споживчий банківський кредит як «кредит який дає змогу придбати споживчі товари тривалого користування на прийнятних умовах» [8, с. 110].

Ганзюк С. М. та Вишнякова Ю. О. під споживчим кредитуванням населення розуміють «форму економічних відносин між банками і домогосподарствами з приводу отримання додаткових коштів для задоволення особистих споживчих чи колективних потреб домогосподарств на засадах зворотності, платності, добровільності» [9, с. 49].

Таким чином немає єдиного трактування серед вчених щодо розуміння споживчого кредиту, а тому і відсутній єдиний підхід до визначення призначення такого кредиту.

На основі проведеного дослідженнями можемо сформулювати власне бачення цього поняття: споживчий банківський кредит – це вид банківського кредитування населення та фізичних осіб-підприємців на умовах та принципах кредиту з метою придбання споживчих товарів довгострокового користування, послуг або робіт.

Споживчий банківський кредит можна класифікувати за наступними ознаками (Дод. А).

Економічна сутність споживчого банківського кредиту також проявляється у функціях, що він виконує. Відомі науковці виділяють чотири

його основних функцій: перерозподільну, емісійну контрольну та стимулюючу. Але ці функції притаманні взагалі кредиту.

Перша функція – перерозподільна. Вона відображає переміщення ресурсів між суб'єктами економічних відносин, з обов'язковим вчасним поверненням. При цьому сформовані кредитні ресурси перерозподіляються і спрямовуються у тимчасове користування іншим суб'єктам господарювання, не змінюючи їх первинного права користування. Основна мета такого перерозподілу – отримання доходу.

Друга функція – емісійна або капіталізація вільних грошових доходів, проявляється у трансформації за допомогою кредиту грошових заощаджень юридичних та фізичних осіб, у позичковий капітал, що приносить дохід.

Третя функція - контрольна, що забезпечує контроль за виконанням умов та принципів кредиту з боку економічних суб'єктів кредитної угоди. Ця функція проявляється не тільки у контролюванні кредитором позичальника, а й у контролі позичальника за своєю господарською діяльністю, для того щоб своєчасно погасити заборгованість.

Четверта функція – стимулююча, призначена для того, щоб позичальник найефективніше застосував кредит, отримав дохід і вчасно сплатив відсотки за ним.

Також споживчий банківський кредит має багато специфічних характеристик, пов'язаних із особливостями сфери особистого споживання населення.

По-перше, цей вид банківської позики відображає відносини між кредитором і позичальником, ціль яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на противагу позикам, які надають підприємствам для виробничих цілей або для придбання активів, що спричинюють рух вартості (наприклад, акцій, облігацій тощо).

По-друге, на противагу від інших видів банківського кредиту, якими користуються переважно господарюючі суб'єкти, споживчі кредити отримують, як правило, фізичні особи.

По-третє, споживчий банківський кредит є засобом задоволення споживчих потреб фізичних осіб, тобто особистих, індивідуальних потреб населення. Така позика прискорює одержання певних благ (товарів, послуг), які вони могли б отримати лише у майбутньому, накопичивши необхідні кошти, для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей, робіт або послуг. Надання банківських споживчих позик фізичним особам, з одного боку, підвищує їх платоспроможний попит, соціальний рівень в цілому, а з іншого - прискорює реалізацію товарно-матеріальних запасів, послуг, сприяє формуванню основних фондів.

По-четверте, основною умовою, що забезпечує можливість отримання споживчого банківського кредиту є сталі грошові доходи, тобто платоспроможність даного громадянина – позичальника.

По-п'яте, всі види споживчого банківського кредиту мають соціальний характер, оскільки вони мають можливість вирішити суспільні проблеми – підвищення життєвого рівня громадян (передусім із низькими та середніми доходами), закріпленню принципів соціальної справедливості. Саме з цієї причини банківське споживче кредитування здебільшого регулюється державами особливо ретельно[15, с. 370].

Споживче банківське кредитування має як і позитивні, так і негативні риси для позичальників.

Позитивні сторони наступні:

- забезпечена потреба за допомогою споживчого банківського кредиту унеможлиблює подорожчання товару чи послуги в майбутньому;
- одержання в кредит дає миттєву змогу отримати на місці бажаний товар чи послугу, звісно якщо вони є в наявності;

- споживчий банківський кредит надає можливість отримати річ у момент її найвищої корисності для покупців;

- отримання споживчого банківського кредиту надає можливість сплачувати за товар несуттєвими платежами протягом оговореного в договорі періоду.

Негативні сторони наступні:

- відсотки за цим кредитом доволі високі, а тому збільшується вартість товару;

- великий ризик прихованої користі від ефекту запобігання подорожчання товарів, тому позичальник заплатить банківській установі набагато, суттєвішу суму чим здійсниться подорожчання в майбутньому (як правило кредитори і маскують реальну суму, яку необхідно заплатити кредиторіві).

Споживчий кредит впливає на підвищення соціально-економічного рівня життя населення. За допомогою цього виду кредиту населення отримує можливість задовольнити негайні споживчі потреби до того моменту, коли будуть зроблені необхідні грошові нагромадження (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Соціально-економічне значення споживчого банківського кредиту

Позитивне значення	Негативне значення
<ul style="list-style-type: none"> - більш повне задоволення потреб населення в промислових товарах і послугах; - поліпшення житлових і культурно-побутових умов життя населення; - подолання соціальної напруги; - підвищення рівня життя населення; - проведення ефективної демографічної політики держави; - прискорення оборотності коштів; - розвиток виробництва й удосконалення структури виробництва товарів народного споживання; - розширення прогресивних форм торгівлі; - стимулювання заощаджень населення 	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння інфляції; - надмірна заборгованість за споживчими кредитами населення; - відтік капіталу з країни в наслідок купівлі споживачами імпортованих товарів за рахунок кредиту

Основною причиною, що штовхає людей на користування споживчим банківським кредитом, є необхідність в товарно-матеріальних цінностях і послугах, яка виникає за нестачі власних коштів або заощаджень і поточних доходів.

Ефективним інструментом, який забезпечує стратегічні орієнтири розвитку споживчого банківського кредиту, є SWOT– аналіз, що засновується у вигляді слабких (недоліки) і сильних (переваги) сторін, а також можливостей та загроз.

S– Сильні сторони (переваги):

- споживчий банківський кредит підвищує попит на товари, тим самим стимулює ріст обсягів виробництва;

- ступень інноваційності, майже кожна банківська установа має інтернет-банкінг, де клієнт може одержати послугу не виходячи зі своєї кімнати. Оформити споживчий кредит, або купити товар в розстрочу. Також сьогодні існує безліч мікро займів в інтернеті, де громадяни мають можливість одержати кошти на свою банківську карту, за короткий термін часу;

- безвідсоткові кредити на деякий термін часу, всі знайомі про кредитні карти АТ КБ «ПриватБанк», Універсал та інших банківський установ, де є змога використовувати кошти на протягом певного часу в пільговому періоді, при цьому взагалі не сплачувати додаткових відсотків;

- придбання товару тут і вже запобігає від можливості здороження товару в майбутньому або взагалі від його зникнення з полиць магазинів, та придбати товар в момент його найбільшої актуальності для клієнтів;

- стимулює ефективність праці, тому що, коли люди беруть кредит і їм необхідно його виплатити, вони намагаються утриматися на робочому місці;

- забезпечення своєї безпеки, тому що, коли людина купує, або подорожує, то банківські кредитні карти є найбільш надійним способом оплати.

W - Слабкі сторони (недоліки):

- значна частка проблемних кредитів;
- збільшення дебіторської заборгованості в торгових точках, які видають кредити у розстрочку;
- домінування операцій зі трансакції готівки у складі карткових операцій, навіть якщо за зняття є комісія;
- відсоткова ставка збільшує вартість товару;
- найбільшим психологічним мінусом споживчого банківського кредитування є те, що перше задоволення від товару проходить досить швидко, а за кредит необхідно сплачувати доволі довгий час;
- іноді кредитні карти створюють ілюзію багатства, і це призводить до надмірних витрат, і з часом борги накопичуються, і це приводить до виникнення труднощів у виплати місячних платежів;
- не кожний громадянин має можливість одержати кредит, це пов'язано з низькою платоспроможністю позичальника;
- строки споживчого кредитування обмежують позичальника у виплаті кредиту.

O - Можливості розвитку:

- повний перехід людей від готівкових грошей до карток;
- підвищення фінансової грамотності населення;
- купівля товарів через Інтернет за допомогою кредитних карток.

T - Загрози:

- пасивність українських банківських установ щодо впровадження новітніх технологій обслуговування платіжних карток;
- не якісна конкуренції. Відповідно банківські установи борються за клієнта, тим самим надаючи споживчі кредити. Така конкуренція може вплинути на зниження стандартів видачі кредитів;
- споживче банківське кредитування несе і макроекономічний ризик. Так як банківські установи не надають інформацію про цілі застосування

кредитних коштів, то не має змоги відслідкувати який відсоток цих коштів пішов на купівлю імпортованих товарів. В державі і так існує ріст споживчого імпорту, і споживче банківське кредитування погіршує цю ситуацію;

- також сприяння ризиків є ріст небанківського кредитування. Так як багато клієнтів не відповідають вимогам кредитування, не мають відповідну заробітну плату чи погану кредитну історію, то їм приходится звертатися до фінансових компаній, які надають мікрозайми. А такі кредити мають дуже великі відсотки, що і ще погіршує фінансовий стан позичальника.

Отже ми бачимо що споживче банківське кредитування має багато як плюсів, так і недоліків, але все-таки плюсів набагато більше. Тому цей вид кредитування є перспективним як для населення, так і банків.

1.2. Механізм надання споживчого банківського кредиту

Механізм надання банківськими установами споживчого кредиту являє собою фінансове сприяння придбанню клієнтами товарів довгострокового користування у розстрочку. Вирішуючи питання про надання відповідного виду банківської споживчої позики, банк-кредитор висуває до потенційного позичальника такі вимоги:

- майбутній позичальник повинен бути резидентом та громадянином України;

- позичальник не повинен мати іншої кредитної заборгованості перед банківською установою;

- сума кредиту не повинна перевищувати сукупного річного доходу потенційного позичальника та перевищувати встановленого банківською установою обсягу;

- потенційний позичальник повинен мати можливість зробити перший внесок в оплату товару у встановленому розмірі до каси банку або на

рахунок торговельного закладу чи внести потрібну суму на позиковий рахунок позичальника в банківській установі та ін.

Отже, механізм банківського кредитування - це комплекс взаємообумовлених дій пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням позики. Кожний цей етап забезпечує розв'язання конкретних завдань, але в сукупності вони спрямовані на досягнення цілей банківського кредитування - отримання банківською установою прибутку (рис. 1.1).

На першому попередньому етапі відбувається саме спілкування з потенційним позичальником. Виявляються його потреби, так як такі кредити видаються людям для особистих потреб, та потенційний позичальник сам несе відповідальність за його повернення, тут дуже важлива є саме перша візуальна оцінка позичальника. Тому однією із характерною особливістю цього етапу є роль людського фактору (хоча на сьогодні зовнішність є оманливою) [46].



Рис. 1.1. Етапи надання споживчого банківського кредиту

[46, с. 68-73]

Також на цьому етапі потенційний позичальник звертається до банку з обґрунтованим клопотанням (зверненням) на отримання кредиту, в якому міститься прохання щодо надання банківською установою кредиту, зазначаються сума, вид, цільове призначення кредиту, термін користування кредитом, забезпечення та максимальна процентна ставка.

На цьому попередньому етапі кредитний працівник має прийняти дуже зважене рішення: чи продовжувати роботу з кредитною заявкою цього потенційного позичальника, чи вже на цьому етапі відказати йому у наданні кредиту. Якщо пропозиції позичальника не відповідають принципам політики та стратегії банківської установи у сфері кредитування, то кредитна заявка має бути відмовлена.

На другому етапі вивчається кредитоспроможність позичальника і оцінка ризику за кредитом. Для цього збираються данні безпосередньо від потенційного позичальника. Данні, які знаходяться в базі банківської установи та в УБКІ.

Після проведення аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника здійснюється оцінювання кредитного ризику, де потрібно значну і детальну увагу приділяти визначенню умов забезпечення повернення кредиту. Форми забезпечення, які пропонуються потенційним позичальником оформляється окремим документом, що має юридичну підставу і закріплюється за банком-кредитором як відповідне фінансове джерело для погашення позики у разі відсутності коштів у позичальника після настання терміну погашення кредиту. Кредитний працівник банківської установи разом із працівником юридичного відділу та служби безпеки банківської установи повинні бути впевнені у можливості реалізації забезпечення як додаткового шляху погашення боргу і процентів за його користування. Зокрема, працівники банківської установи повинні перевірити і підтвердити його наявність, місцерозташування, можливість його відчуження, ліквідність тощо.

На третьому етапі процесу кредитування за умови позитивного для потенційного позичальника закінчення вивчення кредитоспроможності та оцінювання ризику також відбувається структуризація кредиту, тобто визначення основних параметрів кредитної угоди. Банківська установа визначає суму, обсяг та строки кредиту. Обговорюються етапи погашення та відсоткова ставка. Банківська установа пропонує той вид кредиту, який найбільше підходить потенційному позичальнику. Отже, розробляючи умови кредитної угоди, банківська установа має перш за все визначити вид кредиту [6, с. 136].

Четвертий етап заключається у підписанні кредитного договору між позичальником і кредитором. Після цього кредитний менеджер оформлює документи, в якому фіксується інформація щодо відкриття та отримання кредиту. Також обов'язково зазначаються окремі форс-мажорні ситуації, які надають гарантії як банку-кредитору, так і позичальнику на випадок непередбачених втрат, від подій, які не залежать від них.

На цій стадії також окрім осново кредитного договору обов'язково підписується договір страхування, а ксерокопії документів передаються до страхової компанії, що страхує кредитні ризики за кредитом, для отримання згоди на страхування ризику неповернення позики.

Видача споживчого банківського кредиту може здійснюватися в наступних формах:

- у безготівковій формі шляхом перерахування кредитних грошей на поточний рахунок позичальника або оплати його рахунка-фактури;
- перерахування кредитних коштів на поточний рахунок продавця;
- видачею кредитної картки.

У кредитному договорі зазначаються усі умови кредитної операції. Правильно складений кредитний договір захищає як інтереси банківської установи, так і встановлює необхідні обмеження на дії позичальника, які

можуть становити ризики для повернення кредитних коштів банківській установі [13, с. 333].

П'ятий етап – це кредитний моніторинг (контроль) за виконанням умов кредитної угоди. Цей етап ще називають супроводжуванням кредиту.

Як зазначає Ковальчук А.Т.: «супроводження кредиту - це процес, який включає контроль за кредитною операцією після підписання кредитного договору та надання кредитних коштів позичальнику, а також дії працівників банку щодо виявлення та запобігання можливості неповернення клієнтом боргу та сплати процентів за користування кредитом» [18, с. 24].

Супроводження споживчого банківського кредиту здійснюється з двох сторін: супроводження до настання строку повернення кредитних коштів та після моменту погашення кредиту (рис. 1.2).

Банківська установа в свою чергу вживає заходів щодо реалізації повернення кредитних коштів, контролює відповідність фактичного використання кредиту, та регулярне сплачення відсотків. У разі виявлення фактів застосування позики не за цільовим призначенням, банківська установа має право достроково розірвати договір.



Рис. 1.2. Супроводження споживчого банківського кредиту
[4, с. 335]

На шостому етапі здійснюється виплата відсотків по кредиту, та закриття кредитного договору. Якщо позичальник не в змозі виплатити кредит в поставлений термін, то тоді він подає лист-клопотання з проханням про пролонгацію (продовження) строку дії кредитного договору. В цьому листі повинні бути описані причини не можливості погасити кредит в зазначений строк та обґрунтовується строк повернення та документальне підтвердження свого прохання.

У день остаточного погашення заборгованості за кредитом, відсотків за користування ним та інших зобов'язань за кредитною угодою кредитний менеджер підшиває у кредитну справу клієнта копію виписки з його кредитного рахунку з «нульовим» залишком, а оригінал довідки залишається

у клієнта. Тоді кредитна справа закривається і здається в архів банківської установи відповідно з діючими правилами щодо зберігання конфіденційних фінансових документів.

Підсумовуючи все вищенаписане, можемо констатувати, що послідовне дотримання етапів споживчого банківського кредитування дає можливість ретельно здійснювати моніторинг кредитного процесу та забезпечувати якість кредитних послуг.

1.3. Законодавчі засади функціонування споживчого банківського кредиту в Україні

Програми споживчого банківського кредитування, що пропонуються українськими банківськими установами можна поділити на наступні три основні групи:

- нормативно-законодавче регулювання кредитування на придбання товарів народного споживання;
- нормативно-законодавче регулювання іпотечних позик;
- нормативно-законодавче регулювання авто кредитування.

Законодавче регулювання кредитування на придбання товарів народного споживання в Україні здійснюється на основі декількох законодавчо-нормативних актів, головним з яких є Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року зі змінами та доповненнями, яким введено в дію визначення, що ««споживчий кредит» - кошти, що надаються кредитором (банком або іншою фінансовою установою) споживачеві на придбання товарів» [28]. Статтею 11 цього Закону визначається зміст договору споживчого кредиту, але не поняття та правове його регулювання, не встановлюється правове регулювання укладення, виконання та скасування цього договору, пов'язаного із правосуб'єктністю сторін правочину [28].

У Цивільному Кодексі України визначено певний порядок прийняття актів, що регулюють цивільні відносини, які приймаються та змінюються із зміною відповідних положень ЦК України.

«Так, у ст. 1053 Цивільного Кодексу України розкрито зміст поняття кредитного договору, а у главі 71 жодного посилання на визначення поняття споживчого кредиту немає. Разом із тим ч. 2 ст. 1053 ЦК України прямо вказує на те, що до відносин за кредитним договором застосовуються положення параграфу 1 цієї глави, якщо інше не встановлено цим параграфом і не впливає із суті кредитного договору. Жодної відсильної норми до Закону України «Про захист прав споживачів» законодавець не передбачив» [28, 48].

Також «Законом передбачено право кредитної організації та споживача у договорі про надання споживчого кредиту встановити умови відносно зміни відсоткової ставки за кредитом, яка може змінювалася як залежно від зміни облікової ставки Національного банку України, так і в інших випадках, визначених сторонами» [28].

«Особливістю правового регулювання кредитування на придбання товарів на території України є те, що поряд із Законом України «Про захист прав споживачів», Законом України «Про споживче кредитування», Цивільним Кодексом, суб'єкти ринку споживчих кредитів мають враховувати також положення інших законів та підзаконних нормативних актів» [22]:

- Закони України «Про банки і банківську діяльність», який визначає правове забезпечення стабільного розвитку і діяльності банківських установ в країні і забезпечує формування необхідного конкурентного середовища на фінансово-кредитному ринку, регламентує захист законних інтересів вкладників і клієнтів банківських установ, забезпечує формування сприятливих умов для розвитку національної економіки України та підтримки вітчизняного товаровиробника [26];

- Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій», прийнятий з метою формування доступної та необхідної для кредиторів бази даних щодо кредитоспроможності потенційних позичальників [36];

- Положення НБУ «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», на основі якого банківські установи проводять аналіз фінансового стану потенційних позичальників - фізичних осіб і їх класифікацію за результатами оцінки їхньої кредитоспроможності тощо [22, с. 3].

У 2020 р. Верховною радою України було прийнято Закон України, який набрав чинності у 2021 р. «Про споживче кредитування», котрий розширює права позичальників і покладає додаткові обов'язки на кредиторів [27]. Це стало кроком на шляху реформування правового регулювання споживчого банківського кредитування та виконанням Україною зобов'язань щодо імплементації Директиви 2008/48/ЄС [12].

Спеціальним законом країни, що врегульовує питання іпотечного кредитування є Закон України «Про іпотеку», який набрав чинності з 1 січня 2004 року, а нова його редакція діє з 22 лютого 2024 р. і спрямовується на захист інтересів кредиторів. Вітчизняний варіант Закону видатні фахівці оцінюють як один з найбільш прогресивних законів у Східній Європі. Він визначає наступні терміни як: предмет іпотеки, пріоритети прав кредитора, а також вимоги до іпотечного договору, іпотечної закладної, процедури реєстрації та стягнення боргу, які дозволяють якісно функціонувати первинному іпотечному ринку [29].

Закон України «Про іпотеку» не є остаточною законодавчою умовою для утворення повноцінної іпотечної фінансової системи. Він повинен працювати поряд з наступними нормативними актами, як: Закон України «Про іпотечні облігації» [30], Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з

нерухомістю» [31], Закон України «Про нотаріат» [32], Закон України «Про заставу» [33], Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень» [34], Земельний Кодекс України [17], Постанова Кабінету міністрів України «Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла» [37].

Регулювання авто кредитування здійснюється різними нормативно-законодавчими актами, одним з яких є Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [35], яким визначається правовий режим регулювання обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також правовий режим виникнення, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна.

Ще один нормативний акт заслуговує на розгляд, це те що «Національний банк України запроваджує підвищені ваги ризику для незабезпечених споживчих кредитів банків. Відповідне рішення було затверджено постановою Правління НБУ від 11 січня 2021 року № 1 «Про внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [38]. Воно набирало чинності з 30 червня 2021 року.

Підвищення відбувалося в два етапи:

- до 125 % – на 1 липня 2021 року;
- до 150 % – на 1 січня 2022 року.

Така зміна сприятиме створенню банками належного запасу капіталу для покриття можливих втрат у випадку погіршення якості портфеля споживчих незабезпечених кредитів. Якість цього портфеля дуже залежить від зміни макроекономічних умов, а ця особливість може недооцінюватися банками під час визначення очікуваних збитків за такими кредитами.

Запровадження підвищених ваг ризику збільшить стійкість банків до потенційних кризових явищ, захистить сектор від накопичення системних

ризиків і загалом сприятиме збереженню фінансової стабільності. Сегмент споживчого кредитування й надалі залишатиметься прибутковим та привабливим для банків, проте їх кредитна політика стане зваженішою.

Поточні ваги ризику споживчих кредитів на рівні 100 % та мінімальні вимоги достатності регулятивного капіталу 10 % означають, що на кожні 10 грн. кредиту банк повинен тримати 1 грн. регулятивного капіталу. Двоетапне підвищення ваг ризику до 150 % збільшить протягом 2021 року потребу в капіталі під споживчі кредити в півтора рази до 1,5 грн., створюючи додатковий запас 0,5 грн. на випадок несприятливих умов» [52].

Найбільш помітно підвищена частка ризику для незабезпечених споживчих банківських кредитів вплине на невеликі роздрібні банківські установи: їм необхідно буде шукати додатковий позичковий капітал або обмежувати кредитування, наприклад, збільшуючи процентні ставки. Найменш помітні зміни будуть для великих банківських установ: підвищення частки ризику за відповідною групою споживчих кредитів не призведе до погіршення їх фінансового становища, адже їхня питома вага у структурі активів банку незначна.

Таким чином, збільшиться частка незабезпечених споживчих банківських кредитів, які банківські установи фінансуватимуть не депозитами вкладників, а власним капіталом.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Споживчі банківські кредити та їх місці в кредитному портфелі банку

Споживчий кредит лишається одним з найпопулярніших банківських продуктів серед фізичних осіб. На сьогодні він є привабливим як для кредиторів, залишаючись високодохідним, так і для клієнтів у задоволенні їхніх особистих потреб. Причиною його росту є збільшення доходів населення та його високий ступень попиту на споживчий банківський кредит. Внаслідок чого це спонукає фізичних осіб витратити майбутні доходи для задоволення власних потреб. З однієї сторони, банки формують так звану впевненість того, що споживчий кредит суттєво не вплине на сімейний бюджет. З іншої сторони, високий попит на кредитні ресурси дає можливість банківським установам зберігати достатньо високий рівень ставок за цим видом кредиту. Але в останні роки в банківській сфері України обсяги кредитування фізичних осіб доволі стрімко зростають.

Так як кредитування є основним серед банківських операцій, потрібно розглянути структуру та динаміку кредитного портфеля в активах банківських установ. Показником, який характеризує розміри кредитної діяльності є питома вага кредитів у відсотках до ВВП (табл. 2.1).

Як свідчать дані табл. 2.1 активи банківських установ за досліджуваний період зростали з 37,6 % до 45,0 %, але кредитний портфель знизився як у ВВП з 19,5 % до 15,7 %, так і у активах банків з 51,9 % до 34,8 %. На це вплинуло кількість зменшення банків за цей період, Ковідна пандемія, а на даний час ще війна з росією. Відповідно було зменшення і наданих кредитів суб'єктам господарювання і фізичними особам.

Аналіз фахової літератури [1; 2, 9, 51] констатує, що на сьогодні переважає думка, відповідно до якої на динаміку споживчого банківського кредитування впливає ряд умов: поточний дохід домогосподарств та їх нагромаджене багатство; економічні і політичні очікування людей; заборгованість за раніше виданими споживчими банківськими кредитами населенню; інфляційні та девальваційні спостереження; ріст процентних ставок; введення кредитних історій; велика кількість ненадійних позичальників та багато проблемних кредитів тощо.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура показників кредитного портфелю
за 2021-2023 рр. банків України (млн. грн., %)*

Показник	2021	2022	2023
Обсяг ВВП	5459574	5191028	6537825
Активи, усього	2053232	2351678	2942806
Питома вага у ВВП, %	37,6	45,3	45,0
Кредитний портфель, усього	1065347	1036213	1024852
Питома вага у ВВП, %	19,5	20,0	15,7
Питома вага у активах, %	51,9	44,1	34,8
Кредити, надані суб'єктам господарювання	795513	801413	783864
Питома вага у кредитному портфелі, %	74,7	77,3	76,5
Кредити, надані фізичним особам	242633	209943	222590
Питома вага у кредитному портфелі, %	22,8	20,3	21,7

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними НБУ [22]

Але все-таки споживчі банківські кредити є основним видом кредитів домашніх господарств (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура споживчих кредитів в кредитах домашніх господарств
за 2021- 2023 рр. банків України, %*

Роки	Всього надано кредитів домашнім господарствам	З них		
		на споживчі цілі	на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості	інші кредити
2021	100,0	84,2	11,2	4,6
2022	100,0	83,7	10,6	5,7
2023	100,0	82,9	11,2	5,9

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними НБУ [22]

Дані табл. 2.2 свідчать, що кредити на споживчі цілі займають основну питому вагу наданих кредитів кредиторами для домашніх господарств. На кінець 2023 року банківські споживчі кредити займали 82,9 %, що менше з попередніми двома досліджуваними роками. Але збільшилася питома вага інших кредитів.

Динаміка виданих споживчих кредитів банками України за 2021- 2023 рр. відображена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Показники динаміки споживчих кредитів банків України
за 2021-2023 рр. (млн. грн., грн., %)*

Роки	Споживчі кредити	Абсолютна зміна	Темп зростання	Темп приросту
2020	211,47	-	-	-
2021	214,13	2,66	1,01	1,3
2022	201,03	-13,1	0,939	-6,1
2023	196,09	-4,94	0,975	-2,5

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними НБУ [22]

Дані табл. 2.3 свідчать, що динаміка споживчих банківських кредитів, які отримали домогосподарствами за 2020-2023 рр. неухильно зменшувалися.

Слід відзначити, що з 2021 р. динаміка мала негативну тенденцію, насамперед через пандемію COVID-19 та карантинні обмеження та війну з росією, що мали вагомий негативний вплив на всю банківську систему протягом останніх двох років.

Також розглянемо динаміку споживчих банківських кредитів за строками упродовж 2021-2023 рр. (табл. 2.4).

Як свідчать дані табл. 2.4, найбільшу перевагу за 2021-2023 рр. населення віддає короткостроковому кредитуванню до 1 року. Так у 2021 р. питома вага таких кредитів становила 53,5 %, а вже у 2023 р. – 65,0 %. Даний попит спричинюється вигіднішими умовами у порівнянні з довгостроковими кредитами, що займають найменшу частку у структурі наданих кредитів. За досліджуваний період питома вага кредитів терміном від 1 до 5 років

коливається у межах 35,9 – 22,9 %, що є нестабільними, на противагу довгостроковим кредитам, які мають тенденцію до збільшення. За період 2021-2023 рр. питома вага таких кредитів збільшилася з 10,7 % до 12,2 %. Це пов'язано з тим, що у населення знизився платоспроможний попит, і вони розтягують погашення кредитів.

Таблиця 2.4

Динаміка та структура споживчих кредитів за терміном кредитування за 2021-2023 рр. (млн. грн., %)*

Показники	2021	2022	2023
Споживчі кредити, усього	214,13	201,03	196,09
до 1 року	114,52	131,01	127,35
у % до споживчих банківських кредитів	53,5	65,2	65,0
від 1 року до 5 років	76,76	45,71	44,87
у % до споживчих банківських кредитів	35,9	22,7	22,9
більше 5 років	22,85	24,31	23,87
у % до споживчих банківських кредитів	10,7	12,1	12,2

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними НБУ [22]

Прослідкувати динаміку надання кредитів домашнім господарствам у розрізі валют (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка наданих кредитів домашнім господарствам банками України за видами валют у 2021-2023 рр. (млн. грн., %)*

Роки	Споживчі кредити	Абсолютна зміна	Темп зростання	Темп приросту
Гривня				
2021	205,68	-	-	-
2022	194,46	-11,22	0,95	-5,5
2023	189,53	-4,93	0,98	-2,5
Долари США				
2021	7,91	-	-	-
2022	6,04	-1,87	0,76	-23,6
2023	6,04	-	-	-
Євро				
2021	0,28	-	-	-
2022	0,27	-0,01	0,96	-3,6
2023	0,28	+0,01	1,04	3,7

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними НБУ [22]

Дані табл. 2.5 свідчать, що в Україні за 2021-2023 рр. найбільшим попитом користувалися споживчі банківські кредити, надані у національній валюті, але їх обсяг яких з кожним роком має динаміку до зростання. Так, питома вага наданих споживчих банківських кредитів у гривні становила у 2021 р. 96,0 %, а вже у 2023 р. 96,7 %. Отже, споживчі банківські кредити домогосподарства надавалися в трьох основних валютах: гривні, доларах США та євро.

Надзвичайна прибутковість споживчого банківського кредитування стимулює банківські установи до його активного розвитку. Станом на кінець 2023 року питома вага процентних доходів від фізичних у процентних доходах платоспроможних вагомих кредиторів дорівнювала 32,8 %. Десяток основних банків-кредиторів демонструють річний приріст чистого портфеля споживчих банківських кредитів понад 35 %. Деякі з кредиторів збільшили кредитний портфель більш ніж два рази за рік [22].

Одним з найефективнішим інструментів, що забезпечує стратегічні орієнтири розвитку споживчого банківського кредитування, є SWOT– аналіз. Використання цього методу може нам показати як сильні та слабкі сторони, так загрози і можливості (табл. 2.6).

Одним із основних способів підвищення ефективності споживчих банківських кредитів України є ефективне управління, включаючи збалансування та мінімізація ризику всього кредитного портфеля, а також моніторинг структури кредитного ризику певних ринків, позичальників, кредитних інструментів, кредитів та умов праці. Процес управління споживчими банківськими кредитами банківської установи повинен включати п'ять послідовних етапів: вибір кредитної політики; оцінка ринку кредитів; формування кредитного портфеля та його огляд; аналіз ефективності кредитного портфеля.

Досліджуючи проблему споживчих банківських кредитів українських банківських установ, можна дійти висновку, що банківській системі України

потрібні ефективні реформи та кредитна політика, що має гарантувати відновлення фінансового сектору країни та відновлення економічного зростання. Це важливе завдання за умови, що вплив фінансової, економічної та політичної кризи на вітчизняну економіку необхідно подолати якнайшвидше, і це є повинно стати гарантією її подальшого розвитку.

Таблиця 2.6

SWOT-аналіз сучасного стану споживчого банківського кредитування

Сильні сторони (S)	Зовнішні можливості (O)
<ul style="list-style-type: none"> - Висока кваліфікація спеціалістів - Збільшення попиту населення на товар - Рівень інноваційності банківських установ - Безвідсоткові кредити, пільговий період - Наявність у банківських установ власного програмного забезпечення - Широкий асортимент банківських послуг, що надають банки 	<ul style="list-style-type: none"> - Використання населенням більше карток чим готівки (в тому числі зарплатних і кредитних карток) - Підвищення фінансової грамотності населення - Можливість купівлі товару чи послуги онлайн з використанням кредитної карти не відкладаючи це на потім - Адаптація міжнародного досвіду щодо розробки та впровадження банківських продуктів та інструментів банку - Впровадження колективних заходів для підвищення мотивації працівників
Слабкі сторони (W)	Зовнішні загрози (T)
<ul style="list-style-type: none"> - Достатньо велика частка проблемних та прострочених кредитів - Ріст дебіторської заборгованості в торгових точках, що продають товар у кредит - Низька зацікавленість спеціалістів у розвитку своєї банківської установи - Обмежені строки кредитування позичальників - Висока вартість на певні кредитні продукти банківських установ 	<ul style="list-style-type: none"> - Низький рівень платоспроможності домогосподарств - Занепад економічної активності споживачів банківських послуг - Зростання вартості і зменшення попиту на банківські послуги - Висока ризикованість цих банківських операцій. - Високий рівень конкуренції серед банків за клієнта - Нестабільна політична та економічна ситуація в країні

2.2. Аналіз споживчого банківського кредитування в сучасних умовах на прикладі АТ КБ «ПриватБанк»

Як відмічають Солоділова К.В. та Шафранова О.В.: «кредитний ризик – це теперішній або потенційний ризик для доходу та капіталу банку, що

виникає через неможливості боржника виконати умови будь-якого фінансового договору з банком» [42].

Кредитний ризик виникає тоді, коли кредитор, бере на себе зобов'язання надати кредитні кошти чи інвестувати їх, тобто в будь-якому вигляді ризикує ними. Рівень ризику залежить від боржника, його фінансового стану, економічної та політичної ситуації, стану, виду кредиту тощо.

Розмір споживчого кредитного ризику визначається розміром втрат внаслідок неповернення тіла боргу чи відсотків за ним. Вираженням споживчого кредитного ризику є розмір процентної ставки за кредитною операцією. Це обумовлене тим, що процентна ставка повинна компенсувати ризик від неповернених кредитів.

Сьогодні існує непроста економічна і політична ситуація в Україні, багато з банківських установ припиняють свою роботу. Але ті що продовжують свою діяльність, здійснюють кредитувати населення та можуть стикатися з відповідними ризиками. Як раз одним із таких є АТ КБ «Приватбанк».

В сучасних умовах господарювання Банк спрямовує всі свої зусилля на стабільне економічне зростання, але існує багато ризиків, серед яких основним є неповернення кредитів, що гальмує подальшу кредитну діяльність й негативно відображається на суспільному виробництві.

Отже, проаналізуємо структуру і динаміку споживчих банківських кредитів АТ КБ «ПриватБанк», а для більш глибокого вивчення кредитування фізичних осіб в зазначеній банківській установі здійснимо оцінку ризиків кредитних операцій і достатності резервів на можливі втрати (табл. 2.7-2.8).

Як свідчать дані табл. 2.7 кредитний портфель АТ КБ «ПриватБанк» за досліджуваній період знизився аж на 20,0 %. Але кредити надані суб'єктам господарювання і фізичним особам збільшилася, відповідно на 6,9 % та на

0,3 %. Тому на даному етапі можна констатувати про збільшення обсягу кредитування фізичних осіб досліджуваним Банком.

Таблиця 2.7

Динаміка та структура показників кредитного портфелю
за 2021-2023 рр. АТ КБ «ПриватБанк» (млн. грн., %)*

Показник	2021	2022	2023
Активи, усього	401385	540658	680068
Кредитний портфель, усього	242568	250496	274917
Питома вага у активах, %	60,4	46,3	40,4
Кредити, надані суб'єктам господарювання	17328	27462	38301
Питома вага у кредитному портфелі, %	7,1	11,0	14,0
Кредити, надані фізичним особам	61727	55103	70914
Питома вага у кредитному портфелі, %	25,5	22,0	25,8

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними АТ КБ «ПриватБанк» [23]

Таблиця 2.8

Структура кредитів наданих домашнім господарства за 2021-2023 рр.
АТ КБ «ПриватБанк» (%)*

Надані кредити	2021	2022	2023
Кредити, надані фізичним особам, усього	100,0	100,0	100,0
Кредитні картки	73,4	84,6	76,9
Споживчі кредити	8,7	7,0	13,8
Іпотечні кредити	16,0	7,1	7,9
Кредити на придбання авто	0,6	0,6	1,3
Інші кредити	0,1	0,1	0,02
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом – фізичні особи	1,2	0,7	0,2

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними АТ КБ «ПриватБанк» [23]

Як свідчать розраховані дані табл. 2.8 у структурі кредитів, наданих домашнім господарствам переважають кредитні картки і споживчі кредити. Ці два види кредиту за своєю спрямованістю однакові і якщо їх об'єднати, то ми можемо констатувати, що споживчі банківські кредити займають основну частку у кредитування фізичних осіб АТ КБ «ПриватБанк» (82,1 %, 91,6 % і у 2023 р. 90,7 %). Отже ми бачимо стрімке зростання споживчих банківських кредитів у досліджуваному Банку.

В останні роки проблема несплати кредитів у банківській системі не нова. Тому проведемо аналіз якості кредитного портфелю АТ КБ

«ПриватБанк» за простроченою заборгованістю і забезпечення (табл. 2.9-2.10).

Таблиця 2.9

Динаміка та структура простроченої кредитної заборгованості за строками її виникнення АТ КБ «ПриватБанк» (млн. грн., %)*

Вид заборгованості	Кредитні картки		Споживчі кредити		Іпотечні кредити		Кредити на авто		Інші кредити	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
2023 рік										
З оцінкою очікуваних кредитних збитків в межах 12 місяців										
Не прострочені, у тому числі:										
кредити від 1 до 100 млн. грн.	65	0,2	10	0,1	2207	63,5	203	27,6	5	55,6
кредити менше 1 млн. грн.	41449	98,8	9222	99,3	1255	36,1	532	72,3	4	44,4
Прострочені менше ніж 30 днів	453	1,0	55	0,6	14	0,4	1	0,1	-	-
З оцінкою кредитних збитків в межах строку дії кредиту										
Не прострочені	4749	90,6	139	82,3	1287	95,6	105	96,3	-	-
Прострочені менше ніж 30 днів	131	2,5	3	1,7	43	3,2	3	2,8	-	-
Прострочені від 31 до 90 днів	361	6,9	27	16,0	16	1,2	1	0,9	-	-
Знецінені кредити										
Не прострочені	606	8,3	3	1,0	69	8,7	3	7,5		
Прострочені менше ніж 30 днів	52	0,7	1	0,34	8	1,0				
Прострочені від 31 до 90 днів	60	0,8	1	0,34	3	0,4				
Прострочені від 91 до 180 днів	361	5,0	23	7,8	15	1,9				
Прострочені від 181 до 360 днів	856	11,7	25	8,5	25	3,1	2	5,0		
Прострочені більше ніж 361 днів	5357	73,5	242	82,0	676	84,9	35	87,5		

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними АТ КБ «ПриватБанк» [23]

Отже, як свідчать дані табл. 2.9 найбільший банк країни отримав найбільшу питому вагу непогашених кредитів, що робить його найбільш збитковим. В середньому у 2023 р. 82 % усіх кредитів АТ КБ «ПриватБанк» виявились простроченими, що підтверджує думку, що діяльність одного із основних банків країни може нанести шкоду економіці через надмірну концентрацію кредитних ризиків в ньому.

Таблиця 2.10

Вплив забезпечення за індивідуально оціненими споживчими банківськими кредитами за 2021-2023 рр. АТ КБ «ПриватБанк»

(млн. грн., %)*

Показник	Активи з надлишковим заставним забезпеченням				Активи з недостатнім заставним забезпеченням			
	Балансова вартість активів		Справедлива вартість забезпечення		Балансова вартість активів		Справедлива вартість забезпечення	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
2021								
Іпотечні кредити	3512	100,0	10711	305,0	37	100,0	5	13,5
Кредити на авто	350	100,0	722	206,3	-	-	-	-
Інші кредити	21	100,0	56	266,7	-	-	-	-
Усього	3884	100,0	11489	295,8	37	100,0	5	13,5
2022								
Іпотечні кредити	2178	100,0	6252	287,1	461	100,0	4	0,9
Кредити на авто	213	100,0	512	240,4	39	100,0	1	2,6
Інші кредити	13	100,0	30	230,8				
Усього	2404	100,0	6794	282,6	500	100,0	4	0,8
2023								
Іпотечні кредити	4177	100,0	9026	216,1	177	100,0	5	2,8
Кредити на авто	793	100,0	1799	226,9	24	100,0	-	-
Інші кредити	9	100,0	28	311,1	-	-	-	-
Усього	4979	100,0	10853	218,0	201	100,0	5	2,5

*Джерело: розраховано автором за офіційними даними АТ КБ «ПриватБанк» [23]

Як свідчать дані табл. 2.10 аналіз забезпечення за знеціненими кредитами, що оцінені на індивідуальній основі розділені на угоди, які мають надлишок або дефіцит вартості заставного майна. Оцінюючи як з точки зору абсолютних величин, так і відносних можна зробити висновок, що активів з надлишковим заставним забезпеченням набагато більше чим з недостатнім забезпеченням. Це говорить про високу якість кредитного портфеля АТ КБ «ПриватБанк».

Отже ми можемо констатувати, що іпотечні позики забезпечені відповідними об'єктами житлової нерухомості. Позики на придбання автомобіля забезпечені відповідними автомобілями. Споживчі кредити фізичним особам відповідно забезпечені товарами, але кредитні картки не мають ніякого забезпечення, а це негативно може вплинути на якість кредитного портфеля досліджуваного Банку.

У той же час багато неповернених та незабезпечених кредитів від АТ КБ «ПриватБанк» негативно впливають на його капітал, що не дає змогу здійснювати кредитування нових комерційних проектів. Згідно зі статистикою 3 % клієнтів Банку є неплатоспроможними і не можуть відповідати за свою заборгованість, а банківська установа не в змозі взяти на себе відповідальність за свої борги у майбутньому, і це знову негативно вплине на його фінансові результати, він не зможе сплатити податки до державного бюджету, а натомість матиме потребу фінансування від країни.

Головними недоліками банківського сектору, що створює вагомі проблеми у сфері управління кредитними ризиками є наступні:

- відсутність внутрішніх документів, що засвідчує кредитну політику банківської установи;
- немає обмежень щодо концентрації ризиків у кредитному портфелі;
- надмірна централізація та децентралізація управління кредитами;
- недосконалий фінансовий аналіз позичальників;
- відсутність контролю за використанням кредитів;

- неможливість ефективно контролювати процес кредитування.

Також кредитні ризики споживчого банківського кредиту можна поділити на:

- загальні, що впливають з погіршення загальної економічної та політичної ситуації в країні (різке зростання цін, девальвація національної валюти, зростання безробіття, карантинні обмеження, війни тощо);

- індивідуальні, через неспроможність або небажання позичальників повертати кредити.

Слід відмітити, що ризик споживчого банківського кредиту є не тільки у кредитора (банківської установи), а й у позичальника. По-перше, умови кредиту не завжди прозорі, що спричинює до великих платежів за рахунок додаткових комісій. А отже, позичальник повинен ретельно ознайомитися та вивчити усі умови кредиту до підписання угоди. По-друге, перш ніж брати споживчий кредит, важливо максимально оцінити свою фінансову платоспроможність та рівень доходу, щоб повернення кредиту було доступним для позичальника завдяки своєчасному погашенню та виконанню зобов'язань.

2.3. Методика оцінки банком кредитоспроможності потенційного позичальника

У процесі надання банківських кредитів перед будь-якою банківською установою постає про необхідність оцінки кредитоспроможності позичальника. Її достовірність і об'єктивність істотно впливає як на результати відповідних кредитних угод, так і на ефективність кредитної операції банківської установи загалом. Точність оцінки важлива й для потенційного позичальника, адже від цього залежить рішення про видачу кредиту та про його можливий обсяг.

Результатом систематичних помилок в оцінці кредитоспроможності потенційних позичальників може бути погіршення якості кредитного портфеля, завдяки чому банківська установа буде змушена збільшувати витрати на додаткове резервування. З однієї сторони це може призводити до погіршення фінансового стану банку, а з іншої взагалі до його банкрутства.

Оцінка кредитоспроможності позичальника у світовій банківській практиці є одним із головних об'єктів аналізу при визначенні доцільності, форм та видів кредитних відносин. Спроможність повернути кредит пов'язується з моральними якостями позичальника, видом його виробничо-господарської діяльності, величиною частки капіталу, вкладеного в нерухоме майно, здатністю заробити кошти для погашення боргу та інших зобов'язань в процесі виробництва та обігу [45, с. 45].

Для оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника банківські установи визначають перелік показників (коефіцієнтів) і встановлюють їх граничні межі залежно від виду кредиту (іпотечні кредити, кредити під автомобілі, споживчі кредити та інші види), їх обсяг, строк та вид забезпечення [49].

Основною метою оцінки кредитоспроможності потенційного позичальника є оцінка кредитного ризику банківської установи та виявлення джерел погашення кредиту та відсотків позичальником. Порядок оцінки доцільності видачі кредиту відобразимо на рис. 2.1.

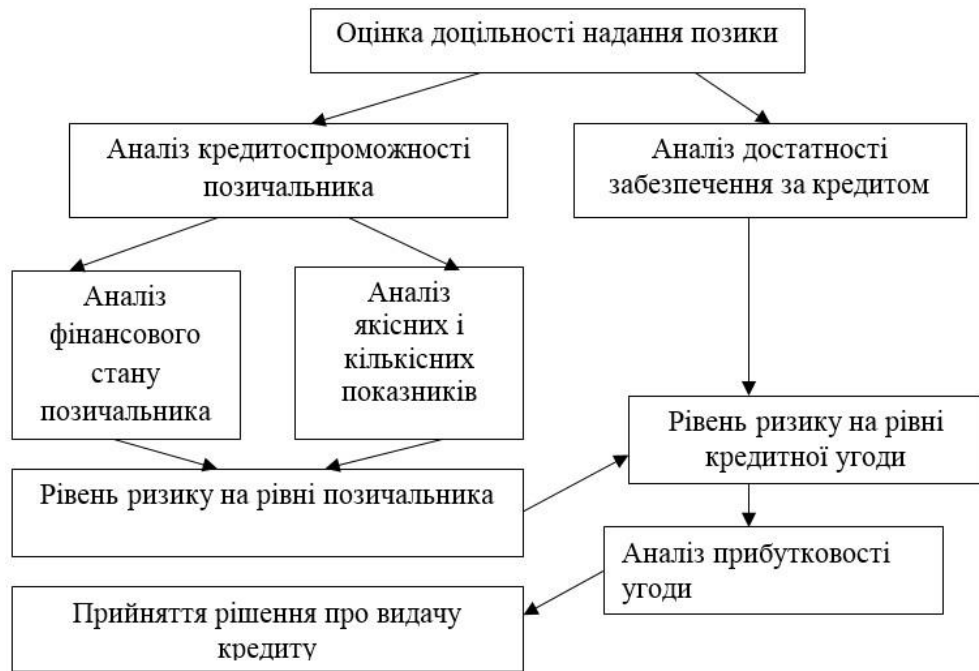


Рис. 2.1. Порядок оцінки доцільності видачі кредиту позичальнику

*Джерело: розроблено автором на основі [49, с. 59].

Методика оцінки фінансового стану потенційного позичальника базується на аналізі кількісних показників (коефіцієнтів) з урахуванням якісних, які повинні вплинути на виконання умов договору клієнтом, з виявленням їх можливості впливу шляхом врахування оптимальних значень та визначення відповідних балів до кожного із показників. Таку оцінку банківська установа здійснює як до видачі кредиту, так і в момент його застосування, шляхом внесення оновлених даних та перерахування платоспроможності позичальника. Найважливішим моментом при оцінці платоспроможності позичальника є достовірність та об'єктивна інформаційна база [19].

Оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника здійснюється на підставі кредитної заявки (клопотання) позичальника, довідки про доходи не менш ніж за останні 6 місяців, паспорту та інших документально підтверджених джерел отримання доходів протягом певного періоду та розмірів здійснюваних витрат.

Ще одним із основних показників, які підтверджують платоспроможність потенційного позичальника є фінансова та соціальна стабільність.

Оцінка фінансового стану потенційного позичальника - фізичної особи здійснюється з ціллю визначення класу його надійності та фінансової спроможності своєчасно та в повному обсязі здійснювати погашення позички в строки і на умовах, встановлених кредитним договором [13, с. 343].

У технології банківського кредитування при здійсненні оцінювання кредитоспроможності потенційного позичальника поширеним є використання наступних методів:

- кредитний скоринг;
- методика визначення платоспроможності позичальника;
- андерайтинг;
- оцінка кредитної історії позичальника.

Як зазначає Бондар О.П., «кредитний скоринг – методика оцінювання кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, яка передбачає бальну систему аналізу якісних і кількісних показників його діяльності» [4, с. 26].

Кредитний скоринг – це статистичний або математичний метод оцінки, який застосовується кредиторами для достовірного та об'єктивного оцінювання кредитного ризику потенційного позичальника, який подає заявку на отримання кредиту. Обчислений результат визначається в балах, які характеризують рівень ймовірності погашення позики. Кількість балів варіює залежно від обраного банку методики оцінювання потенційних позичальників. Чим більша кількість балів по показникам, тим більша ймовірність для потенційного позичальника отримати кредит у банківській установі.

Цей метод підходить для оцінки кредитоспроможності позичальника як фізичної особи, так і суб'єкта господарювання.

Якісні та кількісні характеристики для оцінки кредитоспроможності позичальника за кредитною скоринговою методикою відобразимо в табл. 2.11.

Оптимальні значення цих показників визначає сама банківська установа самостійно і зазначаються у внутрішньому положенні банку, з урахуванням виду кредиту.

Таблиця 2.11

Оцінка кредитоспроможності потенційного позичальника за кредитною скоринговою методикою*

Якісні показники	Кількісні показники
<ul style="list-style-type: none"> - фінансова стабільність (наявність рухоме та нерухоме майно, наявність депозитів, цінних паперів); - соціальна стабільність(наявність постійної роботи, сімейний стан, діловий імідж); - вік та стан здоров'я потенційного позичальника; - кредитна історія позичальника, отримана з УБКІ. 	<ul style="list-style-type: none"> - сукупний чистий дохід позичальника (щомісячний дохід та майбутні доходи); - накопичення на рахунках банківських установ; - коефіцієнти, які визначають реальну характеристику платоспроможності та кредитоспроможність потенційного позичальника і його фінансові можливості, тобто співвідношення доходу до витрат позичальника.

*Джерело: розроблено автором на основі [19, с. 149; 39, с. 2].

Метод кредитного скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на позику в присутності позичальника. При оцінці ділових позик також використовуються різні види кредитного скорингу - від найпростіших формул до складних математичних та статистичних моделей.

До найпоширеніших видів кредитного скорингу, які можна використовувати в Україні, запозичуючи досвід зарубіжних країн і запроваджувати їх в майбутньому, можна віднести наступні:

1) фродовий скоринг – система, спрямована на боротьбу з позичальниками банківської установи, які не повертають позики;

2) експертний скоринг – система, яка була побудована експертним методом для більш якісного оцінювання потенційних позичальників до прийняття рішення;

3) поведінковий скоринг – система, яка оцінює майбутню поведінку вже існуючих позичальників;

4) аплікативний скоринг – система, розрахована на оцінювання позичальників саме в момент заповнення анкети;

5) статистичний скоринг – скоринг, який можна сформувавши лише за умов наявності значного масиву даних, з ціллю одержання прогнозів на перспективу.

Отже, перевагами застосування методу кредитного скорингу при оцінці кредитоспроможності потенційного позичальників є швидкість, динамізм і більша об'єктивність у прийнятті кредитних рішень, здатність ефективного управління кредитним портфелем, зменшення рівня неповернення позик.

Негативною ознакою при застосування цього методу може бути складність у виборі оптимальних характеристик та визначення достовірної інформації. Але потрібно також врахувати особливості кожного індивідуального потенційного позичальника [25, с. 39].

Наступна методика - оцінка платоспроможності потенційного позичальника. За цією методикою розраховується коефіцієнт поточної платоспроможності (КПП). Цей коефіцієнт показує відношення сукупних доходів до щомісячних витрат. При цьому середньомісячні сукупні чисті доходи обчислюються шляхом визначення середньоарифметичного значення сукупних доходів.

$$\text{КПП} = \text{СЧД} / \text{ЩЗ}_{\text{кр}} \quad (2.1),$$

Де СЧД – сукупний чистий дохід потенційного позичальника за місяць;

ЩЗ_{кр} – щомісячні зобов'язання потенційного позичальника щодо погашення позики та сплати процентів за нею.

Також банк може враховувати доходи поручителя, якщо вони підтвердженні необхідними документами (у разі укладання договору поруки).

Отже, чим вище значення показника КПП, тим відповідно кращий фінансовий стан потенційного позичальника.

Методика андеррайтингу застосовує системний підхід до оцінки потенційного позичальника. Позитивним в цій методиці є те, що банк здійснює індивідуальний підхід до кожного потенційного позичальника. Негативними ознаками є: трудомісткість її здійснення та необхідна кваліфікація банківських менеджерів. Тому більшість банківських установ компенсує кредитний ризик просто збільшенням процентної ставки по позикам.

Оцінка кредитної історії потенційного позичальника банківської установи полягає в тому, що для визначення платоспроможності позичальника вивчають місячні доходи і його місячні витрати.

Одним із основних показників в даній оцінці є фінансова і соціальна стабільність потенційного позичальника. Перевага надається позичальнику, які має довготривалий стаж роботи на одному місці та стабільну заробітну плату для погашення кредиту.

За результатами оцінки кредитоспроможності (фінансового стану) потенційного позичальника згідно Положення «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» визначається клас клієнта (Дод. Б).

Таким чином, від якості оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників залежить саме фінансовий стан банківської установи загалом. Незважаючи на єдність показників та методів оцінки, за допомогою яких визначається оцінка платоспроможності потенційного позичальника існує специфіка в оцінці платоспроможності та кредитоспроможності окремими банківськими установами, яка завжди залежить від кредитної політики кожного банку.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми споживчого банківського кредитування в сучасних умовах

Споживче банківське кредитування тісно пов'язане з економічними та соціальними показниками розвитку країни. Саме тому для подальшого розвитку ринку споживчого банківського кредитування необхідно визначити його зв'язок із соціально-економічними показниками та зменшити проблеми, які постають на шляху розвитку цього ринку. Велика кількість проблем та питань у діяльності вітчизняних банківських установ у сучасних умовах господарювання пов'язана з проведенням ризикованої кредитної політики. Для покращання стану справ у сфері кредитування в Україні необхідно досягнення фінансової, макроекономічної та політичної стабільності.

Доволі часто при видачі кредиту банківська установа оцінює кредитоспроможність потенційного позичальника не досить ретельно. Це впливає на збільшення ризику банківської установи при споживчому кредитуванні та збільшення обсягів проблемних кредитів.

Деякі банківські установи при кредитуванні фізичних осіб на довготривалий строк вимагають спочатку представлення застави, а тільки потім видають кредит. Тобто спочатку клієнт заставляє своє житло, земельну ділянку або машину банківській установі, потім за кредитні кошти купляє нерухомість або машину, під заставу залишає її банківській установі. Це впливає на збільшення вартості кредиту при його оформленні.

Також для збільшення кредитного портфеля деякі банки йдуть на ризиковане надання кредиту – видавання готівки під поруку. Це впливає на те, що як правило кредити не погашаються, у банківській установі виникає в кінцевому підсумку прострочена або безнадійна заборгованість, яку

списують за рахунок резервів банку, а це спричинює зниження нормативів, установлених Національним банком України.

Ще однією із проблем, це коли банківська установа надає позичальникові – фізичній особі кредит на придбання товарів широкого вжитку без страхування цих товарів. Тому обов'язково треба ввести страхування цих товарів.

Поширеною є проблемна ситуація, коли позичальник – фізична особа, яка одержала позику в одній банківській установі та не в змозі погасити її, звертається в іншу банківську установу, одержує ще один кредит, який теж не може погасити, та звертається ще в одну банківську установу або кредитну спілку. І цей ланцюг може бути дуже довгим. Отже банки повинні обов'язково звертатися до УБКІ, що б мінімізувати і цей ризик.

В Україні існує достатньо проблем, на вирішення яких необхідно багато часу та зусиль. Більшість цих проблем у сучасних умовах пов'язано з здійсненням банківськими установами ризикованої кредитної політики [50, с. 46].

Зважаючи на вищенаписане і на те як швидко на сучасному етапі розвивається споживче банківське кредитування, зміни в її структурі та збільшення всіх видів ризиків можна виокремити загальні проблеми: внутрішнього та зовнішнього характеру (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Проблеми споживчого банківського кредитування в Україні

ПРОБЛЕМИ	
Внутрішнього характеру	Зовнішнього характеру
1. Недостатньо кваліфіковані спеціалісти. 2. Недосконалий розвиток інфраструктури кредитного ринку. 3. Недостатньо диверсифікований кредитний портфель. 4. Недосконала система оцінювання потенційного позичальника. 5. Високі процентні ставки та приховані комісії по позикам. 6. Високий рівень заборгованості. 7. Порушення посадових інструкцій.	1. Минулі карантійні обмеження. 2. Війна з росією. 3. Економічна, фінансова і політична кризи в країні. 4. Відплив іноземного капіталу з банківської системи України. 5. Девальвація гривні і зниження рівня платоспроможності позичальників. 6. Низький рівень доходів населення.

Також потребує значної уваги розгляд розміру реального наявного доходу та рівня безробіття населення України як суб'єкта споживчого кредитування. В Україні склалася така ситуація, що основні суб'єкти створення робочих місць та доходу громадян – представники малого та середнього бізнесу – зазнають податкового натиску та не відчують упевненості у завтрашньому дні.

На сьогодні, на нашу думку, головними проблемами банків України є проблеми кредитного ризику і ризику процентної ставки. Граничний допустимий рівень кредитного ризику досягається або через одержання гарантії від роботодавця потенційного позичальника, або на основі застосування договору іпотеки з правом його наступного викупу. Зрозуміло, що такий кредитний договір відображає інтереси банківської установи, а підписана угода містить дуже жорсткі умови у разі невиконання позичальником зобов'язань, що змушує його до виселення [2, с. 90].

Щодо ризику процентної ставки, то тут банківські установи намагаються знизити цей ризик через застосування змінних ставок або індексованих кредитних інструментів. Зокрема, застосовуються кредити з прив'язкою до курсу долара, позики з подвійною процентною ставкою і відстрочкою платежів, які засновані на застосуванні як індексу ставки по міжбанківських кредитах, а також позики з фіксованою ставкою відсотка з індексуванням суми заборгованості, що залишилася, відповідно до зміни мінімальної зарплати.

Споживче банківське кредитування являє собою множину процесів, які передбачають взаємодію клієнта з кредитором. Зазначені процеси відбуваються в операційному середовищі банківської установи. В їх здійсненні важливу роль відіграє персонал фінансової установи. Звичайно, крім процедурних методів недопущення помилок з його боку, одним із важливим інструментом управління кредитним ризиком є адекватна та

справедлива система мотивації та контроль діяльності працівників у поєднанні з методами розвитку та кар'єрного зростання.

Ще однією проблемою у сучасних умовах діджиталізації національної економіки, коли електронний банкінг стає невід'ємним структурним елементом економічної діяльності, питання забезпечення його безпеки стає актуальним. Для фізичних осіб електронний банкінг є зручним інструментом для використання: поточних розрахунків, оплати комунальних послуг, обслуговування власних позик. Також цей інструмент забезпечує поточну торговельну діяльність багатьох фізичних осіб-підприємців по всій Україні [8]. З огляду на це, цей процес потребує управління ризиками шахрайства.

Негативним проявом у розвитку споживчого банківського кредитування стає розширення масштабів діяльності парабанківських структур, в тому числі із сегменту тіньового банкінгу.

Формування ефективної системи управління ризиками кредитування фізичних осіб передбачає застосування багатьох методів недопущення та мінімізації кредитного та операційного ризиків, що залежать від діяльності працівників, ефективності технічних компонентів і програмного забезпечення, управління процесами видачі позик та застосування альтернативних сценаріїв залежно від фази життєвого циклу національної економіки.

«Недосконалість наявної законодавчої та нормативної бази та відсутність досвіду щодо врегулювання відношень між кредитором і позичальником в процесі онлайн-кредитування спричинили низку негативних явищ. З огляду на відсутність належного механізму ідентифікації позичальників досить поширеними стали випадки надання кредитів особам, які використовували чужі документи, що привело до виникнення хвилі судових позовів. Непоодиноким стало одержання кредитів одночасно в декількох фінансових компаніях (деякі позичальники брали кредити у 20-25 фінансових компаніях), наслідком чого стала неспроможність виплати

штрафу й пені, а також навмисні дії щодо виконання власних боргових зобов'язань. Нацкомфінпослуг вжив низку заходів для покращення ситуації, якими стали проведення семінарів з основними гравцями ринку онлайнкредитування щодо вдосконалення процедури ідентифікації клієнтів на основі вдосконалених ІТ-рішень; розроблення й затвердження «Методичних рекомендацій щодо укладення електронних договорів про надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту, в інформаційнотелекомунікаційних системах», в яких наведений порядок укладення електронного договору, умови оферти, акцептування оферти одноразовим ідентифікатором, використання інформації з бюро кредитних історій» [20].

Ретельна увага повинна бути приділена умовам видачі повторних позик, включаючи встановлення максимальної величини процентної ставки (залежно від строку погашення кредиту) та сум максимального місячного платежу; головним є оцінювання рівня кредитоспроможності потенційного позичальника для встановлення обмежень щодо надмірної заборгованості. Проблема полягає у недостатньому рівні фінансової обізнаності потенційних позичальників, що приводить до неправильного оцінювання своїх фінансових потреб, неможливості вибору якісних банківських послуг, надійних банківських установ, що створює основу для випадків шахрайства та зловживань [7, с. 114].

Не дивлячись на покращення нормативно-правової бази споживчого банківського кредитування, все ще існує невідкладна потреба у подальшому розвитку механізму позичальник-кредитор на основі дослідження досвіду центральних банків інших країн з метою гармонізації банківського кредитування.

Отже, аналіз практики кредитування банківських установ на споживчі потреби в Україні дозволив зробити наступні висновки.

По-перше, діюча практика кредитування населення на споживчі потреби різними банківськими установами має ряд проблемних спільних ознак:

- недостатнє методичне забезпечення в організації споживчого кредитування (як правило, не існує національних положень щодо даного виду кредиту, тому більшість банківських установ дотримуються загальних правил кредитування);

- недоліки процедури споживчого банківського кредитування (труднощі із забезпеченням повернення кредиту);

- питання проблеми зловживання кредитами тощо;

- застосування готівки або кредитної картки при видачі та погашенні кредиту, що впливає на збільшення витрат та труднощів у моніторингу за цільовим призначенням кредиту;

- посилення конкуренції в банківській сфері змушує вітчизняні банки надавати нетрадиційні види кредитів на поточні споживчі потреби.

По-друге, все більшу роль у видачі споживчого кредиту в Україні починають відігравати спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи, такі як кредитні спілки.

По-третє, всі проблеми зовнішнього характеру, котрі негативно впливають на розвиток споживчого банківського кредитування в Україні.

3.2. Перспективи розвитку споживчого банківського кредитування в Україні

На сьогодні в Україні спостерігається ріст споживчого банківського кредитування. При цьому відбувається зростання не тільки абсолютних величин, а й частки споживчих банківських кредитів у загальній сумі наданих кредитів банківськими установами. Це вказує про позитивну динаміку споживчого банківського кредитування. Тому споживче банківське

кредитування відіграє вагомe значення у прибутках банківської установи, оскільки стабільність кредитних відносин з позичальниками та різноманітність видів споживчого кредитування значною мірою визначають ефективність діяльності банку. Разом з тим необхідно відмітити, що останнім часом вітчизняні банківські установи зіштовхнулися з великою кількістю прострочених і неповернених кредитів.

Отже, у зв'язку з цим постають питання необхідності у розробці перспективних напрямів та шляхів розвитку споживчого банківського кредитування. Важливо формування якісної структурованої та незалежної системи управління кредитними ризиками. Тому що відсутність такої системи може призвести до виникнення значних проблемних питань. Але, також необхідно розуміти, що взагалі уникнути ризиків у банківській діяльності неможливо, а тому ціль процесу управління полягає не в повному уникненню кредитних ризиків, а в їх обмеженні та мінімізації впливу.

У процесі нашого дослідження ми розробимо концепцію та стратегію розвитку споживчого банківського кредитування (рис. 3.1).

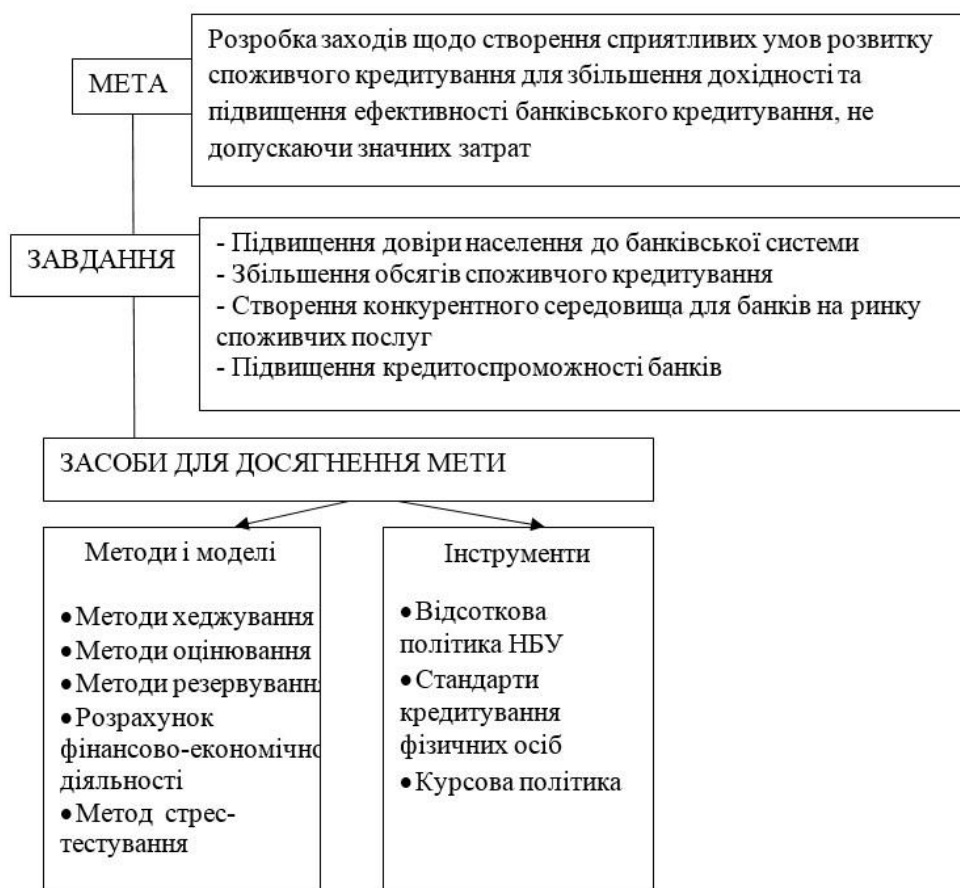


Рис. 3.1. Концепція розвитку споживчого банківського кредитування в Україні [22]

Метою даної концепції є розробка перспективних заходів для створення сприятливих умов подальшого розвитку споживчого банківського кредитування, збільшення дохідності споживчих кредитних операцій та підвищення ефективності з мінімальними затратами та ризиками.

Завданнями концепції є наступні:

- підвищення рівня довіри населення до банківської системи;
- нарощування обсягів споживчого банківського кредитування;
- формування конкурентного середовища у банківському секторі;
- підвищення кредитоспроможності банків.

Для досягнення мети концепції необхідно застосовувати наступні моделі та методи:

- метод хеджування, що попереджає можливі втрати під час одержання споживчого банківського кредиту у разі його неповернення. Даний метод передбачає механізм передачі ризиків, що зумовлені несприятливими змінами курсу валют, відсоткових ставок за рахунок підписання додаткових фінансових угод [47];

- методи оцінювання кредитоспроможності потенційного позичальника, що допомагають попередити неповернення споживчого банківського кредиту. Такі методики засновуються на аналізі кількісних та якісних показників, що в майбутньому можуть вплинути на виконання зобов'язань клієнта перед кредитором, з визначенням ступеня їх можливого впливу [16];

- методи резервування, що передбачають формування резервів для покриття ймовірних збитків при одержанні споживчого банківського кредиту. Даний метод надає банківським установам можливість відшкодувати неповернені споживчі банківські кредити за рахунок резервів, що встановлюються за вимогами НБУ;

- метод стрес-тестування або ж скорингові моделі, що є математичною або статистичною моделлю, за розрахунками яких на основі кредитних історій існуючих позичальників банківська установа визначає ймовірність того, що зазначений потенційний позичальник зможе повернути позику згідно умов договору [25].

Для реалізації даної концепції застосовують наступні інструменти:

- відсоткова політика НБУ застосовується з метою досягнення цілей грошово-кредитної політики при встановленні та застосуванні НБУ облікової ставки та інших ставок за його депозитними та кредитними операціями [44];

- курсова політика – інструмент направлений на коригування курсу національної валюти шляхом політики девальвації та ревальвації курсу валют національної грошової одиниці [14];

- стандарти кредитування, які залежать від сфери регулювання кредитних відносин і чинного законодавства України.

Даний концепція розвитку споживчого банківського кредитування включає мету, певні завдання та засоби для її досягнення, які допоможуть вплинути на банківську систему з метою поліпшення стану споживчого банківського кредитування і уникнути наслідків, що можуть бути негативними у відповідних кризових ситуаціях в подальшому.

Найоптимальнішим варіантом, на нашу думку, є мінімізація кредитного ризику на етапі прийняття рішення про надання споживчого банківського кредиту позичальнику. З початком Світової пандемії та карантинних обмежень більшість банківських установ розпочали переглядати критерії позичальників для схвалення кредитів. Банківські установи почали підвищувати вимоги до кредитної історії потенційного позичальника, а також надавати більше увагу кредитному навантаженню такого позичальника. Основним чинником при прийнятті рішень стала сфера господарської діяльності та стабільність доходу потенційного позичальника. Проте банківські установи залишаються прихильними до своїх клієнтів, що вже зарекомендували себе як постійні надійні позичальники, що вчасно виконують свої зобов'язання [40]. Після 24.02 2022 року на певний час кредитування взагалі призупинилося, проте ті банківські установи, що почали кредитування, все ж надають перевагу вже тим позичальникам, що мають позитивну кредитну історію в банку або ж є зарплатними клієнтами.

Отже, для швидкого та найякіснішого прийняття рішення щодо надання кредиту потенційного позичальника необхідно застосовувати систему скорингу з максимальною кількістю параметрів [53].

Розглянемо більш ретельно методику оцінки кредитного ризику за пластиковими картками, яку застосовує АТ «Приватбанк». Цільовими клієнтами, кому Банк пропонує кредитні продукти на основі пластикових карт, є фізичні особи, які часто виїжджають за кордон і активно застосовують

пластикову картку для розрахунків у комерційних, торгівельних і сервісних мережах. На базі цієї цільової групи було обрано 10 параметрів, що відображають історію карткового рахунку клієнта Банку. Кожному параметру призначається вагова кількість. Залежно від значення параметра для даного карткового рахунку розраховується оцінка параметра. Сума добутків балів за вагою для окремого параметра дає остаточну оцінку у вигляді балу. А потім приймається рішення про можливість встановлення суми кредитного ліміту залежно від загальної кількості балів. Максимальний бал - 16 ($S_{max} = 16$) а максимальна оцінка - 10 балів ($S_{min} = 10$). У обрахунок входять наступні параметри:

1. Кількість додаткових пластикових карток.
2. Тривалість історії клієнта (дата випуску першої пластикової картки клієнта).
3. Кількість транзакцій (у торгових точках).
4. Кількість VIP-транзакцій.
5. Середня кількість операцій з карткового рахунку за місяць.
6. Річна середньомісячна сума операції на картковому рахунку.
7. Кількість дозволених несанкціонованих овердрафтів.
8. Розмір штрафних санкцій, накладених банком за овердрафти.
9. Зняття готівки у POST-терміналах у відсотках від загальної суми операцій.
10. «Діяльність із картою» – відношення кількості місяців, за які на картці була здійснена хоча б одна операція, до загальної кількості місяців за період.

Завдяки застосуванню скорингових моделей рішення про видачу споживчого кредиту може прийматися протягом 10 хвилин. Розробка рейтингової системи управління споживчими банківськими кредитами дозволяє фізичним особам:

- суттєво знизити витрати банківської установи на виявлення ризику споживчого банківського кредитування в місці продажу кредитних продуктів банківської установи;

- централізувати та проводити об'єктивний моніторинг умов кредитування в географічно ізольованих банківських відділеннях з мінімальними аналітичними навичками кредитного менеджера.

Ще один момент стосовно скорингових моделей, що не обов'язково самостійно їх розробляти, а можливо звернутися до компаній, які розробляють ці моделі. Також треба відмітити, що таку модель можна застосовувати тільки короткий проміжок часу, наприклад в країнах Західної Європи цей період триває не більше двох років. Тобто ревалентність моделі з часом має динаміку до зниження. Що стосується України, то внаслідок економічної та геополітичної ситуації, цей термін не повинен становити понад рік.

Можна відмітити, що особливе місце в активній банківській системі займає споживче кредитування населення. Постійна потреба фізичних осіб у залученні кредитних коштів спричинена наявним дисбалансом між їхніми доходами та витратами. Неспівпадіння між потребами та ресурсами, доступними для їх задоволення, можливо усунути шляхом видачі кредиту фізичним особам. Тому необхідно підтримувати розвиток споживчого банківського кредитування населення та розвивати альтернативні підходи до фінансування потреб фізичних осіб.

Споживчий банківський кредит є невід'ємною частиною банківської сфери, тому подальше вивчення його характеристик та динаміки розвитку допоможе вдосконалити всю банківську систему. Головною причиною, яка вплинула до появи низки проблем, є криза останніх років, яка проявляється як в Україні, так й у всьому світі. Банківські установи видавали споживчі кредити населенню без об'єктивної оцінки їх кредитоспроможності, що

значно спричинило ризикованість цієї діяльності. Тому для надання споживчого банківського кредиту необхідні деякі зміни.

Основною причиною необхідності розвитку національних стандартів якості банківської діяльності в сфері споживчого кредитування, наступні: зміна зовнішнього середовища функціонування банківських установ; зміна нормативної бази державного регулювання кредитного ринку; різні форми конкуренції з іноземними банками та іншими спеціалізованими фінансово-кредитними інститутами тощо. А саме головне - це встановлення довіри між різними суб'єктами економічних зв'язків банківських установ: між самими банківськими установами, між банківськими установами та їх клієнтами, між банківськими установами та регулятором. Наявність стандартів значно полегшує та оптимізує комунікаційні й бізнес-процеси банківських установ [24, с. 45].

Використання споживчого банківського кредиту позитивно впливає на рівень життя населення. Завдяки споживчому кредитуванню населення може покрити свої поточні потреби до того, як у них з'являться необхідні заощадження [8; 9].

Споживчі банківські кредити, що надаються для задоволення цих потреб, мають специфічні ознаки, які залежать від особливостей особистого споживання, наприклад:

- видача споживчого банківського кредиту найчастіше надається для фізичної особи;
- важливою цінністю споживчого кредиту є довірні відносини між кредитором та позичальником в процесі погашення кредиту;
- будь-який вид споживчого банківського кредиту служить для задоволення особистих потреб фізичної особи, має соціальний характер;
- головною умовою одержання споживчого банківського кредиту є регулярний грошовий дохід, тобто платоспроможність та кредитоспроможність особи – позичальника [10].

На сьогодні найбільш поширеними видами споживчого банківського кредиту є наступні:

- кредитування за допомогою пластикової картки (кредитової) - застосування лімітованих пластикових карток, за користування якими потрібно сплачувати відсотки;
- кредитування автомобілів – застава авто;
- іпотечне кредитування - застава нерухомість;
- безпосереднє кредитування в роздрібних торгових точках (POS-кредит) - надання грошових коштів для придбання конкретного товару;
- овердрафт - виплата ліміту в розмірі п'яти посадових окладів працівника [11].

Центральні банки та органи влади багатьох держав зараз стараються перенести пріоритети регулювання та розвитку кредитної системи для населення на своєчасне вжиття заходів для запобігання надлишковому зростанню кредиту. Ці зміни підвищують вимоги до капіталу банківських установ, які кредитують громадян.

Сьогоднішнє підвищення вимог до капіталізації та ліквідності банківських установ, а також односторонні, часто популістські заходи щодо відсоткових ставок спричиняють погіршення доступності кредитів для населення із низьким і середнім рівнем доходу.

Також необхідно сформулювати оптимальний перелік програм споживчого банківського кредитування, розробляти і впроваджувати унікальні банківські послуги і продукти. Інновації при споживчому банківському кредитуванні за останні декілька років були пов'язані з розширенням напрямків і видів кредитування, удосконаленням практики кредитування та створенням спеціальної інституційної «зовнішньої інфраструктури» для пом'якшення кредитного ризику. Важливими інноваційними кроками, зробленими вітчизняними банківськими установами за цей період безпосередньо у сфері споживчого банківського кредиту, було

створення нових продуктів, послуг і процесів, у тому числі застосуванням кредитних карток.

21 століття пов'язано з фінансовою глобалізацією та цифровізацією, що принесла інновації, які, серед іншого, змінили формат продажу банківських споживчих кредитів. «Згідно з дослідженням британської компанії Datamonitor, до найважливіших напрямків банківських інновацій у споживчому кредиті сьогодні належать: створення специфічних продуктів; підвищення цін та розробка більш гнучких процедур погашення кредитів; охоплення нових сегментів споживачів (молодь, пенсіонери тощо); Використання сучасних каналів збуту, таких як мобільний зв'язок та соціальні сайти в Інтернеті» [41, С. 133]. Це необхідно враховувати банківським установам, які намагаються зберегти міцні ринкові позиції при досягненні певного ступеня операційної ефективності.

Також серед різноманітних форматів продажу споживчого банківського кредиту варто відзначити ефективність банківських установ у застосуванні таких сучасних інноваційних форматів, як надання кредит по телефону чи Інтернет.

Ще одним напрямом для покращання споживчого банківського кредитування може бути тісна співпраця з торговими (роздрібними) точками. Тому, що при виборі товару клієнт спочатку обирає магазин і його цінову політику по відношенню до того товару, який хоче придбати клієнт, а вже потім звертається до банківської установи щоб оформити розстрочку за цей товар. Від ефективності та організації цієї співпраці між банківською установою і торговою (роздрібною) точкою буде залежати кількість виданих споживчих кредитів і якість кредитного портфелю в цілому.

Також в банківських установах повинні проводитися регулярні бізнес-тренінги для підвищення кваліфікації працівників та розроблятися необхідні методи та заходи для мотивації персоналу.

Одним із найважливіших методів удосконалення споживчого банківського кредитування, на нашу думку, повинно стати обов'язкове страхування кредиту. Воно є вигідним як і для банку, так і для клієнта і страхової компанії. Тому страхування споживчих кредитів - це інструмент для запобігання у кредитному портфелі банківської установи появи заборгованості. Страхування кредитного ризику - це не тільки гарантія зростання прибутку банківської установи, але й покращення її іміджу, що також сприяє підвищенню фінансової стабільності банку та конкурентоспроможності його на ринку [41].

Таким чином, для покращення розвитку споживчого банківського кредитування в Україні можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення цього сегменту:

- перегляд та вдосконалення механізму здешевлення споживчих банківських кредитів для постійних клієнтів банку;
- удосконалення процесу перевірки та аналізу платоспроможності та кредитоспроможності потенційного позичальника на основі різноманітних моделей та методик;
- проведення навчальних бізнес-тренінгів та курсів для персоналу банківських установ;
- постійне удосконалення якості обслуговування та консультацій клієнтів банків;
- перегляд принципів споживчого банківського кредитування (внесення необхідних змін з адаптацією до сучасних умов ринку).

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного в кваліфікаційній роботі дослідження зроблено ряд висновків теоретичного та прикладного характеру.

1. Споживче банківське кредитування є найбільш поширеним в усіх країнах світу. Воно задовольняє потреби громадян, скориставшись цим видом кредиту населення може придбати собі той товар, який мали б змогу купити тільки у майбутньому, а можливо через дуже високу ціну ніколи не змогли б придбати взагалі. Споживчий банківський кредит вирівнює соціальну нерівновагу в суспільстві, адже майже кожен працюючий громадянин може отримати кредит. Сьогодні ринок споживчих банківських кредитів має низку проблем, пов'язаних з економічною та геополітичною ситуацією в країні. Тому споживчі банківські кредити мають вагомим значення як для банківської системи, так і національної економіки.

2. На основі проведеного дослідженнями сформульовано власне бачення цього поняття: споживчий банківський кредит – це вид банківського кредитування населення та фізичних осіб-підприємців на умовах та принципах кредиту з метою придбання споживчих товарів довгострокового користування, послуг або робіт.

3. До позитивних аспектів споживчого банківського кредитування віднесено: одержання банківськими установами прибутку за рахунок процентних ставок і прихованих комісій, залучення нових позичальників для подальшого обслуговування, зростання обсягів продажів, за рахунок споживчого кредитування для торгівельних точок, а також можливість споживачам одержати бажаний товар чи послугу на момент їх необхідності і зниження ризику подорожчання товару або послуги в подальшому. До основних негативних аспектів віднесено: збільшення ризику для банківських установ неповернення кредиту, а також зростання вартості товару для

споживачів через процентну ставку, яка існує при отриманні споживчого кредиту.

4. Виокремленні основні етапи споживчого банківського кредитування. Кожен з цих етапів вимагає ретельного дослідження, що спирається на законодавчо-нормативну базу. Також зазначено, що основними внутрішніми (банківськими) процедурами, які регулюють цей процес є: кредитна політика банківської установи; загальний порядок здійснення кредитних операцій та методика оцінки платоспроможності потенційного позичальника.

5. Встановлено, що активи банківських установ за досліджуваний період зростали з 37,6 % до 45,0 %, але кредитний портфель знизився як у ВВП з 19,5 % до 15,7 %, так і у активах банків з 51,9 % до 34,8 %. На це вплинуло кількість зменшення банків за цей період, Ковідна пандемія, а на даний час ще війна з росією. Відповідно було зменшення і наданих кредитів суб'єктам господарювання і фізичними особам.

6. Встановлено, що сума наданих споживчих банківських кредитів за досліджуваний період мала динаміку до зменшення. Але кредити на споживчі цілі займають основну питому вагу наданих кредитів кредиторами для домашніх господарств. На кінець 2023 року банківські споживчі кредити займали 82,9 %, що менше з попередніми двома досліджуваними роками.

Слід відзначити, що з 2021 р. динаміка мала негативну тенденцію, насамперед через пандемію COVID-19 та карантинні обмеження та війну з росією, що мали вагомий негативний вплив на всю банківську систему протягом останніх двох років.

7. Найбільшу перевагу за 2021-2023 рр. населення віддає короткостроковому кредитуванню до 1 року. Так у 2021 р. питома вага таких кредитів становила 53,5 %, а вже у 2023 р. – 65,0 %. Даний попит спричинюється вигіднішими умовами у порівнянні з довгостроковими кредитами, що займають найменшу частку у структурі наданих кредитів. За досліджуваний період питома вага кредитів терміном від 1 до 5 років

коливається у межах 35,9 – 22,9 %, що є нестабільними, на противагу довгостроковим кредитам, які мають тенденцію до збільшення. За період 2021-2023 рр. питома вага таких кредитів збільшилася з 10,7 % до 12,2 %. Це пов'язано з тим, що у населення знизився платоспроможний попит, і вони розтягують погашення кредитів.

8. У структурі кредитів АТ КБ «ПриватБанк», наданих домашнім господарствам переважають кредитні картки і споживчі кредити. Ці два види кредиту за своєю спрямованістю однакові і якщо їх об'єднати, то ми можемо констатувати, що споживчі банківські кредити займають основну частку у кредитуванні фізичних осіб Банку (82,1 %, 91,6 % і у 2023 р. 90,7 %). Отже ми бачимо стрімке зростання споживчих банківських кредитів у досліджуваному Банку. Але найбільший банк країни отримав найбільшу питому вагу непогашених кредитів, що робить його найбільш збитковим. В середньому у 2023 р. 82 % усіх кредитів АТ КБ «ПриватБанк» виявились простроченими, що підтверджує думку, що діяльність одного із основних банків країни може нанести шкоду економіці через надмірну концентрацію кредитних ризиків в ньому. Велика частка неповернених та незабезпечених кредитів від АТ КБ «ПриватБанк» негативно впливають на його капітал, що не дає змогу здійснювати кредитування нових комерційних проектів. Згідно зі статистикою 3 % клієнтів Банку є неплатоспроможними і не можуть відповідати за свою заборгованість, а банківська установа не в змозі взяти на себе відповідальність за свої борги у майбутньому, і це знову негативно вплине на його фінансові результати, він не зможе сплатити податки до державного бюджету, а натомість матиме потребу фінансування від країни.

9. Виявлені проблеми внутрішнього та зовнішнього характеру споживчого банківського кредитування в Україні. Внутрішнього характеру: недостатньо кваліфіковані спеціалісти; недосконалий розвиток інфраструктури кредитного ринку; недостатньо диверсифікований кредитний портфель; недосконала система оцінювання потенційного позичальника;

високі процентні ставки та приховані комісії по позикам; високий рівень заборгованості; порушення посадових інструкцій. Зовнішнього характеру: минулі карантійні обмеження; війна з росією; економічна, фінансова і політична кризи в країні; вплив іноземного капіталу з банківської системи України; девальвація гривні і зниження рівня платоспроможності позичальників; низький рівень доходів населення.

10. Обґрунтовано концепцію розвитку споживчого банківського кредитування в Україні. Метою даної концепції є розробка перспективних заходів для створення сприятливих умов подальшого розвитку споживчого банківського кредитування, збільшення дохідності споживчих кредитних операцій та підвищення ефективності з мінімальними затратами та ризиками.

11. Для покращення розвитку споживчого банківського кредитування в Україні можна запропонувати наступні шляхи вдосконалення цього сегменту:

- перегляд та вдосконалення механізму здешевлення споживчих банківських кредитів для постійних клієнтів банку;
- удосконалення процесу перевірки та аналізу платоспроможності та кредитоспроможності потенційного позичальника на основі різноманітних моделей та методик;
- проведення навчальних бізнес-тренінгів та курсів для персоналу банківських установ;
- постійне удосконалення якості обслуговування та консультацій клієнтів банків;
- перегляд принципів споживчого банківського кредитування (внесення необхідних змін з адаптацією до сучасних умов ринку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л.А., Кіча А.О. Соціальне значення споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 38(2). С. 74-77.
2. Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 87-92.
3. Бондаренко Н. В. Сучасний стан кредитування комерційними банками фізичних осіб в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2014. Вип. 85. С. 242-248.
4. Бондар О.П. Банківське споживче кредитування населення. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum...04...pp68-83.pdf
5. Вовчак О. Д., Антонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 148-157.
6. Вовчак Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа: підручник. К.: Знання, 2008. 564 с.
7. Волкова Н.І. Концептуальні підходи щодо вдосконалення кредитування споживчих потреб населення. *Економіка і організація управління*. 2016. №4. С. 143-152.
8. Гаврилко Т. О. Споживче кредитування в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Т. 30(69), № 5(1). С. 110-116.
9. Ганзюк С. М., Вишнякова Ю. О. Кредитування споживчих потреб в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 18. С. 47-52.
10. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617>

11. Грищук Ю.П. Проблеми споживчого кредитування в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/27_NPM_2012/Economics/1_1167_50.doc.htm
12. Директиви 2008/48/ЄС від 23.04.2008/48/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/eu080048>
13. Дзюблюк О.В. Банківські операції: підручник. Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. 696 с.
14. Добжанська А.Л. Кредитна політика як основа управління ризиками комерційного банку. *«Фінансове забезпечення економіки»: матеріали VI науково-практичної студентської конференції (20 червня 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет)*. С. 11-14.
15. Добрик Л., Лосева Т., Онкфрійчук І. Споживчий банківський кредит в Україні: ресурсне забезпечення та ефективність. *Економічний аналіз*. 2011. Випуск 8. С. 369-372.
16. Доценко І.О., Доценко В.В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94–98.
17. Земельний кодекс України №2768-III від 25.10.2001 станом на 26.01.2024. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012768>
18. Ковальчук А. Т. Банківський кредит: правові засоби повернення: навч. посібник. К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. 150 с.
19. Кришталь О.Г. Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи в комерційному банку. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2014. Вип. 1. С. 147-152.
20. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. № 3 (45), 2020. С. 176-182.
21. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. К.: Знання, 2004. 215 с.

22. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua

23. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/>

24. Пасінович І. І., Дмитрук В. О. Кредитування реального сектору економіки регіону: стан, проблеми, перспективи. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. Вип. 3. С. 42–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2019_3_9

25. Петрикiва О.С., Цеберман М.В. Особливості організації споживчого кредитування: проблеми та перспективи. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2011. № 2 (14). С.38-48.

26. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 05.08.2021 № 2121–III станом на 27.04.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

27. Про споживче кредитування. Закон України від 23.04.2021 № 1734-VIII станом на 01.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.

28. Про захист прав споживачі. Закон України від 01.08.2021 р. № 1023 XII станом на станом 19.11.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.

29. Про іпотеку. Закон України від 05.06.2003 № 898-IV станом на 15.04.2024р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030898>

30. Про іпотечні облігації. Закон України від 22.12.2005 № 3273- IV станом на 05.08.2021р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T053273>

31. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю. Закон України від 19.06.2003 № 978 - IV станом на 01.01.2024р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030978>

32. Про нотаріат. Закон України від 02.09.1993 № 3425-XII зі змінами 2024р. станом на 22.02.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>

33. Про заставу. Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII станом на 10.10.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>

34. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень. Постанова Кабінету міністрів України від 25.12.2015 № 1127 станом на 12.03.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>

35. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень. Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV станом на 22.02.2024р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T031255>

36. Про організацію формування та обігу кредитних історій. Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV станом на 01.01.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text>

37. Про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла. Постанова Кабінету міністрів України від 29.05.2001 № 584 станом на 08.06.2023р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP010584>

38. Про внесення змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління НБУ від 11.01.2021 № 1 станом на 01.04.2024р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

39. Про затвердження Змін до Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями від 26.01.2021 № v0008500-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008500-21>

40. Прилуцький А. М., Пахалюк Л. В. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7459>
41. Романко Н.А. Страхування кредитних ризиків в Україні. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/1/58.pdf>
42. Солоділова К. В., Шафранова О. В. Сучасний стан кредитування в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 844-847.
43. Степура А.Т. Банківські інновації: сутність та значення у кредитуванні малого і середнього бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 14. С. 131-135.
44. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні. Наук. ред. В. Юрчишин. Київ: Заповіт, 2016. 120 с.
45. Тарасевич Н.В. Проблеми та напрями розвитку ринку кредитування фізичних осіб. *Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки*. 2009. Вип. 49. С. 44-52.
46. Терентєва Н.Д. Ринок банківських споживчих кредитів: сучасний стан і перспективи розвитку. *Молодіжний економічний дайджест*. 2015. №1. С. 68-73.
47. Управління ризиками: Навчальний наочний посібник: навч. посіб. для студ. спеціальності 073 «Менеджмент» / М.О. Кравченко, К.О. Бояринова, К.О. Копішинська; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.
48. Цивільний кодекс України від 16.03.2003 № 435-IV станом 27.04.2024р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435>
49. Цугунян А.М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2014. № 1. С. 57-62.
50. Шмігельська З. Особливості розвитку ринку споживчого кредитування в Україні. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 2. С. 45-48.

51. Шушкова Ю. В. Основні тенденції ринку банківського споживчого кредитування в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.2. С. 324-332.

52. Інтернет-ресурс. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pidvischeni-vagi-riziku-dlya-nezabezpechenih-spojivchih-kreditiv-bankiv-diyatimut-z-1-lipnya>

53. Bankchart. Система скорингу - навіщо вона потрібна банкам? URL: https://bankchart.com.ua/spozhivchi_kredit/statti/sistema_skoringu_navischo_von_a_potribna_bankam_#4

ДОДАТКИ

Види споживчого банківського кредиту

Ознака класифікації	Вид споживчого кредиту
За об'єктом кредитування	<ul style="list-style-type: none"> - на інвестиційні цілі; - для купівлі товару та оплати послуг; - цільові кредити окремим соціальним групам населення; - нецільові споживчі кредити; - чекові; - банківські картки.
За кредиторами (суб'єктами кредитування)	<ul style="list-style-type: none"> - банківські установи; - небанківські установи; - торговельні організації; - ломбарди; - кредитні спілки; - інші фінансові посередники
За позичальниками	<ul style="list-style-type: none"> - громадяни даної країни; - домашні господарства; - фізичні особи; - фізичні особи-підприємці.
За строками надання	<ul style="list-style-type: none"> - короткострокові; - середньострокові; - довгострокові.
За методом погашення кредиту	<ul style="list-style-type: none"> - одноразовим платежем; - в розстрочку.
За ціллю у процесі відтворення потреб позичальника	<ul style="list-style-type: none"> - на фізичне забезпечення власних споживчих потреб; - на задоволення інтелектуальних потреб; - на забезпечення духовних потреб.
За характером кругообігу кредитних коштів	<ul style="list-style-type: none"> - одноразові; - поновлювальні.

Класифікація кредитоспроможності потенційного позичальника за
класами ризику

Клас	Характеристика
Клас 1	Високий фінансовий стан, за яким сукупний розмір кредиту та відсотків, який сплачує позичальник не перевищує 50 відсотків сукупного його доходу за відповідний період, не було прострочок більше чим 7 календарних днів, позичальник має майно у власному користуванні, яке не є під заставою. Є підстави вважати що і надалі позичальник буде вчасно виконувати умови договору. Коефіцієнти, що характеризують платоспроможність позичальника вищі чим оптимальні значення.
Клас 2	Добрий фінансовий стан, за яким сукупний розмір кредиту та відсотків, який сплачує позичальник не перевищує 60 відсотків сукупного його доходу за відповідний період. Наявність простроченого зобов'язання від 8 до 30 календарних днів. Є дані, за якими можна вважати що в подальшому стан позичальника не зміниться і він і в подальшому зможе виконувати зобов'язання по кредиту. Коефіцієнти, що характеризують платоспроможність позичальника не нижчі чим оптимальні значення.
Клас 3	Задовільний фінансовий стан, за яким сукупний розмір кредиту та відсотків, який сплачує позичальник не перевищує 70 відсотків сукупного його доходу за відповідний період. Є інші негативні зміни, наприклад зміна робочого місяця, що може призвести до не виконання умов договору. Наявність простроченого зобов'язання від 31 до 60 календарних днів. Є підстави очікувати в майбутньому зниження стану виконання умов договору боржником. Коефіцієнти, що характеризують платоспроможність позичальника не завжди відповідають оптимальним значенням.
Клас 4	Незадовільний фінансовий стан, за яким сукупний розмір кредиту та відсотків, який сплачує позичальник не перевищує 80 відсотків сукупного його доходу за відповідний період. Наявність простроченого зобов'язання від 61 до 90 календарних днів. Наявні негативні зміни щодо соціального забезпечення позичальника. Коефіцієнти, що характеризують платоспроможність позичальника є трошки нижчі за оптимальні значення.
Клас 5	Критичний фінансовий стан, за яким сукупний розмір кредиту та відсотків, який сплачує позичальник перевищує 80 відсотків сукупного його доходу за відповідний період, було прострочене зобов'язання більше 90 календарних днів. Коефіцієнти, що характеризують платоспроможність позичальника нижчі за оптимальні значення.

АНОТАЦІЯ

Маковей М.Д. Розвиток споживчого банківського кредитування в Україні. - Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого рівня вищої освіти «бакалавр» за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. – Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі в першому розділі розкрито економічну сутність споживчого банківського кредиту, досліджено механізм надання споживчого банківського кредиту, охарактеризовані законодавчі засади функціонування споживчого банківського кредиту в Україні. У другому розділі кваліфікаційної роботи досліджено споживчі банківські кредити та їх місце в кредитному портфелі банку, проаналізовано споживче банківське кредитування в сучасних умовах на прикладі АТ КБ «ПриватБанк», розкриті методики оцінки банком кредитоспроможності потенційного позичальника, У третьому розділі роботи виявлені проблеми споживчого банківського кредитування в сучасних умовах та обґрунтовані перспективи розвитку споживчого банківського кредитування в Україні.

Ключові слова: кредит, споживчий банківський кредит, кредитні операції, кредитоспроможність, кредитний портфель.

ABSTRACT

Makovey M.D. Development of consumer bank lending in Ukraine. - Manuscript. Qualification work for obtaining the first level of higher education "bachelor" in specialty 072 - Finance, banking and insurance. - Chernivtsi National University named after Yu. Fedkovicha, Chernivtsi, 2024.

In the qualifying work, the first chapter reveals the economic essence of consumer bank credit, examines the mechanism of providing consumer bank credit, characterizes the legislative principles of the functioning of consumer bank credit in Ukraine. In the second section of the qualification work, consumer bank loans and their place in the bank's loan portfolio were investigated, consumer bank lending in modern conditions was analyzed using the example of AT KB "PrivatBank", methods of assessment by the bank of the creditworthiness of a potential borrower were disclosed, in the third section of the work, problems of consumer bank lending in modern conditions and reasonable prospects for the development of consumer banking lending in Ukraine.

Key words: credit, consumer bank credit, credit operations, creditworthiness, credit portfolio.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

М.Д. Маковей

